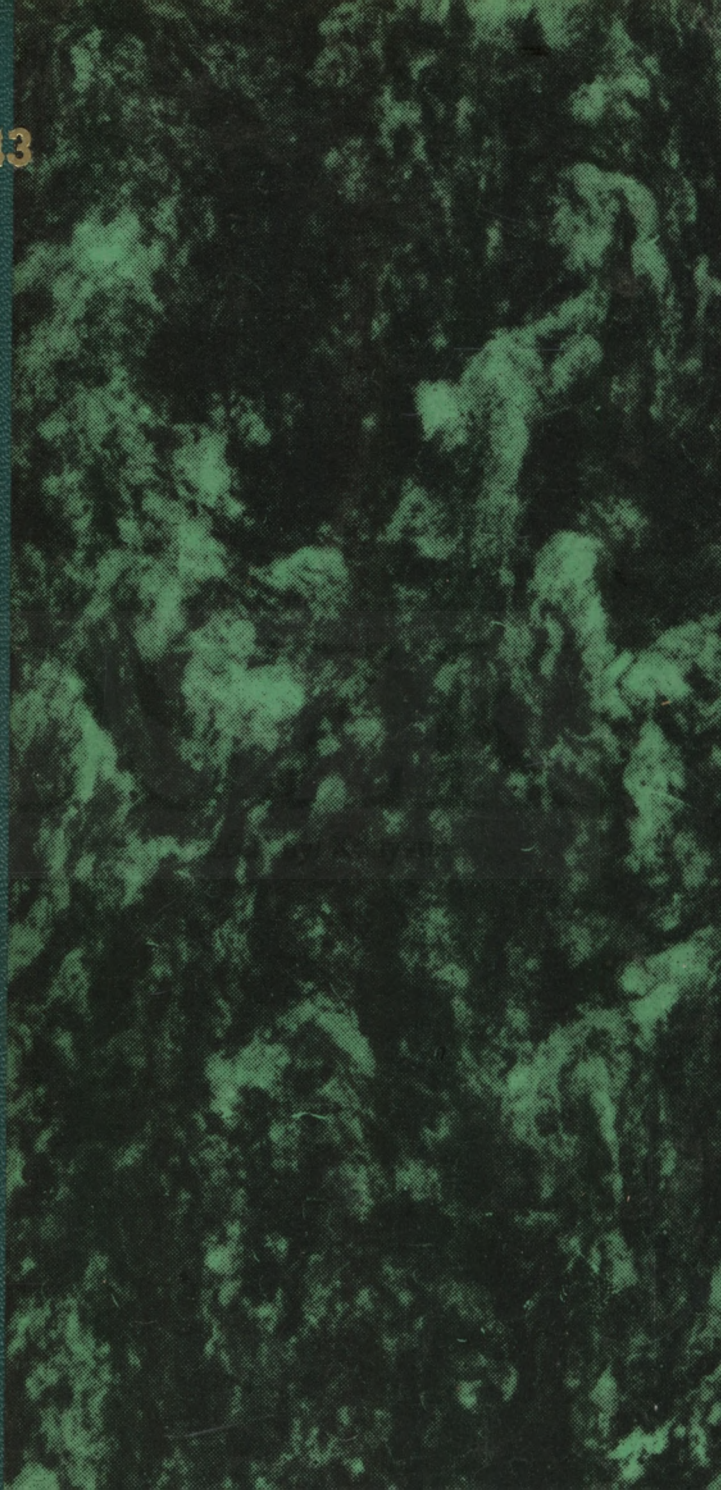

137.043

OSZK

137043

MAGYAR CSALÁD

IRTA:
GULÁCSY IRE'N

Legjobb magyar írónők

GULÁCSY IRÉN

A MAGYAR CSALÁD

című művében új oldaláról mutatkozik be: a családvédelemnek, ennek a ma különösen fontos problémának fejlődését, eddigi kialakulását rajzolja meg és a követendő utakat jelöli ki. A tanulmány alapos tudományos felkészültségről és elmélyülésről tanuskodik, de emellett magán viseli a nagy író kimagasló tehetségének minden jegyét: emelkedett szellemben, lendülettel, izzó magyar lélekkel, a család szeretetének benső átérzésével és komoly tárgyla-gossággal dolgozta fel a nyagát. Mindenki, aki a családvédelem iránt érdeklődik, nagy haszonnal és élvezettel fogja olvasni a tanulságos művet.

A könyv bolti ára P 6.—

A MAGYAR CSALÁD

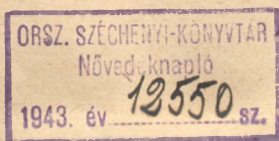
IRTA :

GULÁCSY IRÉN

1942

SZEGED VÁROSI NYOMDA ÉS KÖNYVKIADÓ RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KIADÁSA

137043

Bevezető.

Olyan történelmi korszakokban, aminőt jelenleg is élünk, mikor az egyént-szemlélő elvet az összességi szemlélet elve váltja fel, természetszerűleg a közösség nagyobbfokú szolgálatának törekvése nyomul előtérbe és ennek vezető gondolataként a családvédelem.

A közösségi társadalomszemlélet fokozatos alakulásának elmaradhatatlan velejárója a családkultusz. A társadalom védi, erősíti legelemibb és legősibb sejtjét, a családot. A család az egyén korlátlan szabadságának első, közvetlen, de még természetes korlátozója. A kollektív társadalomban a szilárdság előfeltétele; az összetartó erők élő, ki nem apadó forrása. A nagy közösségek megszervezésének sikere a legkisebb alkotóelem életképességétől és céltudatos beillesztésétől függ.

Ezek a szempontok magyarázzák, hogy a közösségi és népfelkaroló gondolat térhódításával párhuzamosan, a kollektív elvi alapon álló társadalmak ez alkatelemnek erősítésére törekszenek: hiszen ez a törekvés az uralkodó nemzet- és társadalompolitika két fővonalának találkozáspontjában válik teljessé és elkerülhetetlenül időszerűvé.

A társadalmi fejlődés már korábbi szakában, az egyént-szemlélő időkben is kiérlelt olyan szociális, vagy hatósági tevékenységeket, melyeknek eredményét a család élvezhette. Ha visszapillantunk azokra a vív-

mányokra, melyeket a haladó államokban — így nálunk is — a társadalmi tevékenység eredményeiül kell tekintenünk, megállapíthatjuk, hogy a multban is fellelhető a család védelmének eszméje.

A régebbi és jelenlegi társadalompolitikai irány közt azonban alapvető eltérés jelentkezik. Míg régebben az egyes társadalmi intézkedések rendszerint csak *közvetve* váltak a család javára, addig az utolsó évek társadalompolitikája, tudatosan, *közvetlenül* segíti a családot. A legutóbbi évek jogszabályai: nagy fordulat e téren, mert a családvédelmet teszik meg a haladó magyar szociálpolitika alapjául. Időbeni vonatkozás tekintetében érthető, hogy minél későbbi keletű intézkedéseket veszünk szemügyre, annál erőteljesebben domborodik ki a családvédelem, viszont minél messzebb hatolunk vissza, annál nehezebb az általános magyar társadalompolitikai intézkedések szövevényéből a kifejezetten családvédelmi jellegű hányadot kibogoznunk.

Vannak a régebbi magyar társadalompolitikának egyes működési területei, melyek kimondottan családvédelmi jellegűek, mint például az anya- és csecsemővédelem s a kisdédvédelem nem is újkeletű tevékenységi körei. Másutt — mint a társadalombiztosítási politikában, a munkabérszabályozásban, a fizetett-szabadság biztosításában, a házépítések előmozdításában, a családalapítás és fenntartás támogatásában — félreértetetlenül felfedezhető ugyan a családvédelem, de csak közvetett módon, többé-kevésbbé passzív jelleggel. A magyar családvédelemmel foglalkozó tanulmányunkban, a megfelelő kiválasztást és a terjedelem szempontjait szem előtt tartva, csupán azon adatokat fogjuk feldolgozni, melyeknek családvédelmi célzata — az általános emberivel szemben — uralkodó, természetesen anélkül, hogy az utóbbi tényezők közvetett jelentőségét a családvédelem szempontjából bármiképpen is csökkenteni akarnánk.

Ezúton mondok köszönetet a Kiadónak azért,

hogy az adatok összegyűjtésével nekem segítségemre jött.

*

* *

Családvédelmi politikánk gyökeres változásának küszöbén utalnunk kell elsősorban a családkultusz *intézményessé* tételére.

Amióta a kormányzat áldozatkészsége és gondoskodása a kor követelményeinek megfelelően átszervezte a magyar társadalompolitikát, merőben új tartalommal is telítette azt. Azzal, hogy kormányzatunk az utóbbi években *intézményessé* tette a családvédelmet, érkezett új fejezetéhez a magyar család és gyermek védelme. Immár kilépett a csak-jótekonysági tevékenység kereteiből. Az államvédelmi eszme gyújtópontjába került. Államcél lett. Hazánkban ma a családvédelem törvényhatósági közületi ügyvitellel megszervezett, hivatalos nemzeti feladat.

Intézményes családvédelmi politikáknak elindítója az a beszéd volt, melyet 1935. augusztusában Magyarország kormányzója mondott és melyben az egyke elleni harcot sürgetve, hangoztatta, hogy „... az egész társadalom életének alapja a házasság és annak gyümölcse, a gyermek. A család az a sejt, melyen keresztül a nemzet továbbfejlődik és ha a sejt beteg, a nemzet elsorvad.”

Ez irányelvek alapján vette fel a kormány munkatervébe mindazokat az intézkedéseket, melyek a népesség szaporítása érdekében, a tiszta erkölcsiség alapján ma megvalósíthatók, valamint azokat, melyek társadalompolitikai, gazdasági, adóztatási és népességügyi téren a magyar család kímélése, életszínvonalának emelése, élettani és táplálkozási szintjének megjavítása szempontjából a legsürgősebbek.

Az előbb jelzett munkafelosztású tanulmányunkban visszapillantást vetünk arra az útra, melyet a magyar családvédelem fejlődése során megtett, követve a fokról-fokra *intézményesebbé* váló szervező munka

ütemét. Seregszemlét tartunk a mult és jelen intézkedései fölött, hogy lássuk és összehasonlító külföldi példákkal is megvilágítsuk a magyar családvédelem nagy fordulatát: azon családvédelemét, mely ma már kormányfeladat, a nemzet életigényeihez simuló nagy államcél s mely a szeretet és gondoskodás csillogó fegyverzetű őrségét állítja a magyar gyermek bölcsője mellé.

ELSŐ RÉSZ.
A MAGYAR CSALÁD.

I.

A magyar társadalompolitika alapgondolatának, törekvéseinek és gyakorlati megvalósításának nagy átalakulását az utóbbi évek során keresztül, már ismertettük. Ha meg akarjuk kapni ennek a mélyreható átalakulásnak keresztmetszetét, két tényezőre kell első sorban utalnunk. Ezek egyike, hogy ma már nem egyes osztályok javára történnek intézkedések — ami a multban éles aránytalanságokat okozott, -- hanem az egységes társadalompolitikai gondolat kiterjeszti gyakorlati hatóerejét a magyar társadalom összességére. A másik tényező: hogy a magyar társadalompolitika gerince a családkultusz, a családvédelem lett.

Tagadhatatlan, hogy az államot és társadalmat már az első világháborút követő években is foglalkoztatták egyes nagy társadalmi problémák. Kísérletek történtek többek között a földkérdés megoldására. Házhely-akciók folytak. Ilyen kísérlet volt az ipari munkavállalók biztosítási rendszerének kibővítése is. De hiányzott a központi gondolat, az eszmének a gyakorlatbani céltudatos megvalósítása. Hogy csak egyetlen tényre irányítsuk itt a figyelmet: közelebbi gondoskodás híján maradt a Magyarországon nemzetpolitikai szempontból minőségileg különösen értékes, mennyiségileg pedig éppen döntőleg súlyos milliós tömegű mezőgazdasági lakosság.

Kétségtelen azonban, hogy a mezőgazdaság hely-

zetének általános rosszabbodása az illetékes tényezők figyelmét mindinkább a mezőgazdaság szegény rétegének sorsa felé terelte; a szűkölködők nyomorának enyhítésére az állam évről-évre emelkedő összegeket fordított. Így indultak meg a nyomorenyhító akciók, melyeknek munkamódszere nem volt egyéb, mint egyszerű segélyezés, anyagi forrása pedig az állam támogatása és az 1922: I. t. c. 29. §-a alapján kivethető inségjárulék. Ezt a járulékot azonban csak ott lehetett kiróni, ahol a lakosság jómódú volt vagy legalább is rendezett viszonyok között élt. Ebből az következtetett, hogy éppen ahol legnagyobb szükség lett volna rá, ott a járulékot nem vethették ki, mert a bevétel az adóalapok csekélységénél fogva amúgy is elenyésző lett volna. Emellett az inségenyhítő mozgalmak lebonyolításához szükséges szervezet is csak városokban állt rendelkezésre, így azok hatóereje is többnyire csak a városok területére szorítkozott. Hatásuk is néha inkább káros volt, mint eredményes. A helyi közegek egyszerűen kiválogatták a segélyre legjobban rászoruló, vagy inségüket leglármasabban hangoztató szűkölködőket, pénzadományban részesítve ezeket, ez időben még nem téve kellőleg különbséget munkaképtelen betegek és aggok, — másrészt a bár munkanélküli, de munkára képes inségesek közt. Ezt a fejlődési korszakot a hatékony családvédelem szempontjából különösebben értékesnek nem tekinthetjük.

Vessük most fel a kérdést, hogy milyen intézkedések történtek szorosánvéve magának a családvédelemnek érdekében.

Első jelentős eredmény az államnak és társadalomnak mindinkább való ráeszmélése arra, hogy a családot védő politika a legigazibb, a legtermészetesebb nemzetpolitika és hogy az egészséges, népes, viruló, dolgozó magyar család a független magyar államiság, az örök magyar nemzet hajlíthatatlan gerince. Állam és társadalom ráébredtek arra, hogy a nemzeti önérzetnek, bátorságnak és szívósságnak, amely tulajdonsá-

gokat a népek erő-osztóvonalába állított és függetlenségére féltékeny magyar nemzet nem nélkülözheti, egyik legjelentősebb tényezője a boldog és egészséges család, a boldog és egészséges gyermek. Mind általánosabb lett a felismerés, hogy a nemzet felértékelhetetlen kincse az a mezőgazdasági osztály, melyet az egyke és a szűkölködés sorvaszt; hogy a nemzet jövője egy vékony, csillogó gyermekhajszálon függ és hogy minden intézkedés sürgős, sőt élet-halál kérdése. Nincs ráérő időnk. Halogatásokkal és félintézkedésekkel nem lehetünk egy erős nemzeti társadalom épületének megtámasztói. Mentsük meg a családot — csatant fel a társadalom. Szervezzük meg, tegyük élő valósággá az intézményes családvédelmet — határozta el az állam.

És szinte egy ütemben azzal a friss, gyöngéd, de egyben harcos lendülettel, mely a gyöngyösbokréta színpompás köntösű táncospárjait ringatta a felfedezés meglepetésében ámuló fővárosi közönség előtt, a lelkekben törvényszerűen megerősödött a magyar nép, a magyar család védelmének időkparancsolta rendelete.

Bevezetőnkben már rámutattunk, itt azonban újból hangsúlyozni szeretnénk, hogy a magyar családvédelmi politika Magyarország kormányzójának 1935-ben elhangzott szavaiból kelt életre. Az államfő érkezettnek látta az időt, hogy messzehangzó szóval figyelmeztesse közvéleményünket: kormány és társadalom nem nézhetik tovább tétlenül az egyke óriási és egyre még csak jobban terjedő pusztítását. Harkányban, az egyke káros eszméjétől legjobban megfertőzött siklói járás egyik községében, ahol a születési arányszám mindössze 13.6‰ volt, hangzottak el az iránymutató államfői szavak: „a kormány munkatervébe vette azokat az intézkedéseket, melyek a népesség megfelelő szaporítása érdekében ma megvalósíthatók. Mindez azonban egymagában nem elég, szükség van az egész magyar társadalom közreműködésére. Mindenkinek, nemcsak az államnak, hanem a vállalatoknak és magá-

nosoknak is, kötelessége, hogy egyenlő alkalmasság esetében annak adjanak munkát s azt alkalmazzák, akinek nagyobb családja van. Ahol többen kérnek enni otthon, oda könnyebben kerüljön a kenyér és nagyobb darab jusson belőle." (Mondanunk sem kell, hogy „a népesség megfelelő szaporítása“ alatt a kormány munkaterve csakis szigorúan erkölcsös alapon való népsokasodást érthet.)

Az államfői megnyilatkozás elindította útján a hatóságok és a társadalom nagyszabású családvédelmi munkáját.

E megmozdulásban — elsősorban — az egyházak veszik át nyomban a vezetőszerpet. Az Actio Catholica megbízásából *Egyed István* dolgoz ki családvédelmi munkatervet, mely a kormány és a törvényhozás képviselte elé kerül. Az emlékirat szervesen felépített társadalompolitikai munkatervet tartalmaz, kiértett követelményekkel, melyeknek azóta bekövetkezett fokozatos végrehajtása igazolja legjobban a munkaterv benyújtóinak helyes meglátását.

A memorandum a kívánalmakat több főcsoportra osztja, melyek közül kiragadjuk itt a családvédelmi szempontból az általános szociális tevékenység terén legfontosabbakat: a házassági tanácsadás intézményesítését, az anya- és csecsemővédelmet, az anyasági biztosítást, a családi munkabérek meghonosítását és a családvédelmi alap létesítését. A gyámtörvény fontos reformja: a szülői feladatok teljesítésének, sőt esetleg a szülői jogoknak korlátozása, akár megszüntetése is, olyan esetekben, ahol a szülők rosszakaratú mulasztása, vagy hanyagsága nyilvánvaló. Újítás továbbiakban: a gyámhatóság felügyeleti jogának kiszélesítése a gyermek helyzetének javítása érdekében és a szolgálati jogviszonyok terén: a családi munkabérek rendszerének általános bevezetése, a női munkaerő-alkalmazás mértékének és módjának szabályozása. A végrehajtási jog terén: kiemelendő a családi állapotból eredő igények (tartásdíjak) végrehajtás alóli mentes-

sége, aktív viszonylatban pedig, a tartásdíjból eredő követelések előnyös végrehajtási lehetőségének megvalósítása. A büntetőjog családvédelmi vonatkozásaiban fontos: a születéskorlátozások, az erkölcs és szemérem elleni bűncselekmények büntetésének megszigorítása.

Az emlékirat azt javasolta, hogy azon gondozásra kötelezett személyt, aki családjával szemben tartási kötelezettségét elhanyagolja, ne csak magánjogi-
lag, hanem büntetőjogi-
lag is felelőssé lehessen tenni. Kívánta végül az emlékirat a bűnvádi eljárások nyilvánosságát és a sajtójog olyan reformjait, melyek az ifjúság erkölcsének védelme szempontjából különös figyelmet érdemelnek.

Az egykés vidékek pusztuló református magyarságának legfőbb lekipásztora, *Ravasz László* ref. püspök is felterjesztést intézett a kormányhoz, a családvédelmi intézkedések egész sorát javasolva.

Áttérünk az újírányu társadalompolitika és családgondozás másik mozzanatára.

A régi, jótékonyági alapon való segélyezés állami intézkedésre megszűnt. Helyébe az *inségmunka* lépett.

Bár a tisztán alamizsnákkal való inségenyhítéssel szemben az inségmunka intézménye lélektanilag és az emberi méltóság szempontjából feltétlenül sokkal magasabb fejlődési fokozat, mégsem tagadható, hogy termelő értéke a gyakorlatban nem váltotta be teljességgel a hozzáfűzött reményeket. Bizonyos, hogy az inségmunka intézménye közvetve jelentős eredményeket hozott; új, tisztultabb eszméket vezetett be a köztudatba. Így mindenekelőtt azt, hogy az ellenszolgáltatás nélküli könyöradományokat ezentúl már kizárólag a munkaképtelen betegek és aggok számára kell fenntartani. De az inségmunka intézménye első-sorban annak a felismerésében vált jelentékennyé, hogy — hangozzék bár paradoxul — előnyei mellett, mik a hibái. Mert kiderült, hogy van egy súlyos szervi hi-

bája, még pedig az, hogy az inségmunkabérek csak pillanatnyi értékű segítségek. A segélyezetteknek inséges állapotukból való végleges kiemelése az inségmunka útján nem sikerült.

A felsorolt visszasságok felismeréséből született meg a társadalomvédelem egy új, még fejlettebb elgondolása és formája: kiemelni az elesetteket inséges állapotukból és bekapcsolva a gazdasági vérkeringésbe, a dolgozó társadalom cselekvő és hasznos tényezőivé tenni őket.

A társadalompolitikának ezt a haladóbb formáját *Esztergár* Lajos, Pécs város korábban tanácsnoka, majd polgármestere találta meg s dolgozta ki és az ő javaslatainak irányelveit alkalmazta a gyakorlatra az az 1937-ben kelt belügyi kormányrendelet, mely megteremtette az ú. n. „közjóléti alapok” intézményét és ezzel az intézkedéssel az egyéni életlehetőségek, az új munkaalkalmak, belekerültek az ezer idegű, lüktető élet vérkeringésébe. Ez a rendelet, ugyanakkor, amikor „közjóléti alapok” felállítására utasít, és azok irányítására a törvényhatóságok keretében működő közjóléti előadókat jelöltet ki, egyúttal döntő szerepet juttat a népvédelem országos megszervezésében a vármegyék önkormányzatának. Kidomborítja a vármegyék: az ősi nemzeti szellem erős, ellenálló bástyáinak közösségvédő, nemzedékmentő jelentőségét. Ennek az elgondolásnak alapján jelöli ki a rendelet az új társadalmi feladatkör vezetőjéül az alispánt, a törvényhatóság első tisztviselőjét, (városokban a polgármestert) akit működésében egy olyan, 20—40 tagból álló bizottság támogasson, melynek tagjai „úgy szakértelem, mint a közjóléti kérdések iránti érzék tekintetében a törvényhatóság legkiemelkedőbb egyéniségei”.

Azt hisszük, hogy nem lesz érdektelen, ha a közjóléti alapok munkáját és e munka eredményeit közelebbről is megvizsgáljuk és ismertetjük.

Az arra illetékesek mindenekelőtt azzal kezdték, hogy felmérték a mezőgazdasági inségesek, vagyis a

korábban legelhanyagoltabb népréteg szociális szükségleteit és az így készült szociográfia alapján elkészíteték a munka tervezetét. Vezető elv volt: egyéni életlehetőségek, munkaalkalmak megteremtése és a családvédelem intézményes megszervezése útján, a jövőendő nemzedék testi-lelki fejlődésének biztosítása.

Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter 1938-ban „szociális titkárokat” bocsátott a községek rendelkezésére, akiknek feladatukra valamennyi népvédelmi kérdés megoldását felöleli.

A 198.000/1937. B. M. számú belügyminiszteri rendelet értelmében a vármegyei törvényhatóságoknak is „közjóléti előadót” kellett, ugyanezzel a munkakörrel kijelölniök. A belügyi kormányzat 1938 októberében még „szociális tanácsadókat” rendelt ki a főispánok mellé, olyan különlegesen szakképzett szociológusokat, akiknek a vármegyében, a helyszínén kell a viszonyokat tanulmányozniok, az így gyűjtött anyagot feldolgozniok és megjelölniök a hatékony segítség módjait.

Az új utakon járó társadalompolitikai rendszer, melynek megvalósításához a belügyminiszter, *Keresztes-Fischer* Ferenc, nyújtotta az állam anyagi segítségét, *Esztergár* Lajos eszméje volt. Tőle ered a „tervszerűség, a gazdasági eszközökkel való segítség és a gyorsaság” hármas jelszava. Így alakult meg *Esztergár* Lajos irányításával és a belügyi kormány támogatásával — a szövetkezetek között elsőnek — a Szatmár-vármegyei Közjóléti Szövetkezet, hogy úgy mondjuk „kísérleti példaként”.

A szövetkezetek célkitűzése figyelemreméltó. Elöljárólag az, hogy hitelhez juttassák a szegény mezőgazdasági népréteget és másodsor, hogy ezt gyorsan és eredményesen cselekedjék.

A közvetlen segítség tekintetében első helyen állnak az állattjuttatások.

A földmunkások leginségesebbjei kecskét vagy baromfit, — az olyanok pedig, akiknél a kihelyezett

állatok megfelelő gondozása fokozottabban látszott biztosítottnak, sertést, vagy éppen tehenet kaptak.

A juttatás mindig: hitel, vagyis célja az, hogy a támogatott szegénysorsú földmunkás magyarnak jövedelmet juttasson, esetleg, hogy fokozza jövedelmét, de következtesen csak olyan önbecsülést növelő, magasabb erkölcsiségű módszerrel, hogy a megsegített egyén, helyzete javításában, a saját két keze munkájával tevékenyen vegyen részt. Ahogy a juttatás természetben történik, a törlesztés is természetben teljesítendő; tehát, süldők, hizlalt libák, kecskegidák, méhszaporulatok beszolgáltatásával, vagy — teheneknél — bizonyos mennyiségű tej rendszeres szállításával.

De a szövetkezetek áldásos tevékenysége nem áll meg az állatjuttatásoknál. A téli napok hasznosítása céljából, a háziipari tevékenységet is megszervezik. Fűzfavesszőtermelést honosítanak meg; kenderszál feldolgozását és értékesítését; szövőszékeket állítanak fel és osztanak ki, rongyszőnyegek szövésére. A jövedelmet azután szétosztják a munkák elvégzői közt.

De kiterjed a szövetkezetek működése a lakóházhoz juttatásokra is. A házépítésnél a juttatásban részesülő kisember munkaerejét és családjának segítségét veszik elsősorban számításba. Másirányu szükség esetén, a már meglevő házakhoz és kertekhez vetőmagot, dugványokat és gyümölcsfákat oszt ki a szövetkezet, vagy ahol erre mód van, selyemhernyók szétosztásával igyekezik az arra rászorultak jövedelmi viszonyain javítani.

Feltehetnők azt a kérdést, hogy vajjon nem lett volna-e elképzelhető a tervszerű munka úgy is, ha a szociális munkaterv lebonyolítása csupán a közigazgatás kezében marad?

A válasz igenlő. Amint azonban gazdasági vonatkozású intézkedésekre kerül a sor, nyomban kitűnik, hogy a merev jogszabályok megkötött kereteihez hasonlítva, mennyivel hajlékonyabb és gyorsabb a magángazdasági forma.

Vegyük például a szövetkezet egyik legfontosabb munkáját, a házhozjuttatást. Családvédelmi szempontból a szövetkezet igen nagy előnyben van az adminisztratív igazgatás merev eljárásaival szemben. Hiszen ennél minden egyes építkezés a közszállítási és közmunka-szabályok hosszú sorához van kötve!

A szövetkezetek mindezen felül nemcsak a segítségre szoruló iparszerű gazdasági foglalkoztatását tették lehetővé, hanem a szociális célokra fordítható összegek állandó növelését is. A szociális költségvetés tekintélyes része alakult így át, elveszett pénzből, visszatérülő forgótőkévé. Olyan tőkévé, melyet a köz javára új és új nemzeterősítő célok megvalósításába lehet — amellet még gyümölcsözően — befektetni.

Nagyjában ezek voltak azok a tapasztalatok, melyeket a kormányzat az Esztergár Lajos eszméje szerint és Streicher Andor szatmármegyei alispán vezetése mellett működő, szatmármegyei közjóléti szövetkezet munkájából szerzett és ezekből a tapasztalatokból alakult ki az egész országra szóló általános munkaterv. Az ország többi törvényhatóságaiban meg alakult szövetkezetek a szatmármegyei tanulságok alapján fejtették ki a maguk, sohasem egy kaptafára készült, hanem mindig az élet különleges követelményeihez és az egyének szükségletéhez rugalmasan igazodó működését.

Mint különös figyelmet érdemlő példát, említsük itt meg a Baranya vármegyei közjóléti szövetkezet munkáját. Ez a szövetkezet sokgyermekes szatmári szűkölködő családokat telepített át az egykés baranyai vidékekre és már 1940-ig, több, mint száz meleg családi hajlékot épített egy mindenképen jobb sorsra méltó, úgy nemzeti, mint társadalompolitikai szempontból igen értékes magyar embercsoportnak. Ezek az új honfoglalók már tudják, hogy miért élnek, miért hullatják arcuk verejtékét, talán egykor vérüket is, ha a népek sorsát irányító Gondviselés úgy rendelkezne. Szándékai öröktől kifürkészhetetlenek. De nekünk kö-

telességünk, hogy végzéseire, messze a jövőbe nézve, éber lelkiismerettel és minden igyekezetünk megfeszítésével, jóelőre elkészüljünk.

II.

Az „O. N. Cs. A.”

(Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap).

(Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap munkája.)

Elérkeztünk tanulmányunkban annak az intézménynek ismertetéséhez, mely már az új, magasabbfokú nemzetnevelő és nemzetépítő társadalompolitikai szemléletből kelt életre; azon szemléletből, mely nem ismer szentebb, észszerűbb, hazafiasabb és gyakorlatibb nemzetpolitikai célt, mint szeretni, felemelni, acélossá, erkölcsi elgondolások alapján népessé és termelővé tenni a magyar családot.

1940 június 19-én nyújtotta be Keresztes-Fischer belügyminiszter az Országos Nép- és Családvédelmi Alap létesítéséről szóló törvényjavaslatot. A törvényjavaslat indokolása kifejti, hogy „a régi jótékonyági rendszerű segélyezés sem felépítésében, sem módszereiben nem felel meg a haladó követelményeknek és a magyar mezőgazdasági lakosság természetének”. A szatmármegyei kísérlet, mint láttuk, beigazolta, hogy mennyivel helyesebb minden vonatkozásban az önbecsülést romboló adományozási módszernél az építő, a gazdasági eszközökkel ható szociális tevékenység.

A javaslat 1940 június 27-iki képviselőházi tárgyalásán, Balás Károly egyetemi tanár a következőkben foglalta össze annak lényegét: „Igazi, eredményes szociálpolitika csak az lehet, mely egyúttal a termelési politikába ágyazza be a szociális szempontokat.” Keresztes-Fischer belügyminiszter még aznap lezárta a vitát, a készülő törvény két alapelvét ezekben szö-

gezte le: „1. az állam kötelessége a társadalmi egyenlőtlenségek kiegyenlítéséről gondoskodni, 2. ez a törvény beleviszi a magyar államba és a társadalmi életbe a szociális szemlélet gondolatát.“

A törvény 1940:XXIII. t. c.-ként iktatta be a törvényhozás. Hét szakasza közül az első kimondja, hogy „szociális és családvédelmi célokra Országos Nép- és Családvédelmi Alap létesíttetik.“ A második szakasz az Alap feladatait sorolja fel. Ezek közt szerepel a sokgyermekes családok intézményes támogatása, gondoskodás a gyermekvédelemről, a megélhetésükben veszélyeztetett, mezőgazdasággal foglalkozó családok boldogulásának megalapozása, lakóházhoz juttatása és kedvezőbb viszonyok közé való telepítése. Kellő anyagi eszközökkel nem rendelkező, de felkarolásra érdemes családok számára anyagi eszközök biztosítandók, avégből, hogy az állam gazdaságpolitikai tevékenységének részeseivé válhassanak. Kimondja még e szakasz, hogy a „nyújtott juttatást pénzben, munkában, vagy természetben kell az Alapnak visszatéríteni.“ A harmadik szakasz az Alap bevételeiről intézkedik, oly módon, hogy a teljes állami illeték-bevétel 27%-a az Alapot illeti meg: 1940-ben legalább 28, 1941-ben legalább 41 és 1942-ben legalább 48 millió pengő. Az Alap javára azonkívül nép- és családvédelmi póttadó is létesül. Ez a póttadó a megszűnő inségjárulék helyébe lép. A belügyminiszter ezt a póttadót az egyes törvényhatóságoknak, vagy megyei városoknak, szociális célokra átengedheti.

Talán nem lesz érdektelen egy pillantást vetnünk itt arra, hogy milyen rendszerű volt a társadalompolitikai gondoskodás az O. N. Cs. A. életrekelése előtt.

Amikor a korábbi népjóléti és munkaügyi minisztériumot megszüntették, a szociálpolitikai feladatok zömét a belügyminisztérium vette át. Számos társadalompolitikai feladat került azonban a kereskedelmi- és iparügyi minisztérium ügykezelésébe (pl. munkaviszony, munkabér, munkaidő stb.), a földművelésügyi

minisztérium munkakörébe (telepítés, birtokreform) s a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz (oktatási egészségügy, iskolai gondozás, alapok stb.). Sőt még a miniszterelnökség is számos népvédelmi jellegű ügyet intézett. Ezen a széttagoltságon segített gyökeresen az O. N. Cs. A. megteremtése. Ma már a szociális feladatok igen sok szála — az előbbi fejezetünkben ismertetett szövetkezetek előkészítő munkájával elrendezetten — az O. N. Cs. A. ügykezelésébe fut össze.

Az O. N. Cs. A. munkaterve két főágra oszlik. Megkülönbözteti azokat a feladatokat, melyeket gazdasági módszerekkel kell megoldani és azokat, melyek jótékonyági célzatúak, mint anya- és gyermekvédelmi kérdések.

A gazdasági támogatás pillére: a kölcsönök. Hogy a kölcsönök módszere minél hatékonyabbá váljék, az Alap, megalakulása után nyomban feladata gyökeréhez nyúlt, felhasználta családvédelmi céljaira a népszámlálási adatokat.

Lássuk, hogy mit nyújt az O. N. Cs. A. a házáépítési kölcsönöknél.

Első teljesítménye, hogy az építkezésben érdekeltek, az 1 és 18-ik év közötti gyermekek után, a törlesztési részletekből való jelentékeny leírás előnyében részesülnek. A negyedik, ötödik és hatodik gyermek után már 10—10%-os, további gyermekek után pedig a 15—15%-os leírás előnyének van helye.

Segíti az O. N. Cs. A. az arra érdemesnek talált sokgyermekes családokat — itt legalább négy ellátatlan gyermek értendő — abban is, hogy a Közjóléti Szövetkezetek útján kertes házhelyeket szerezhessenek és családi házakat építhessenek. De segíti az O. N. Cs. A. a kedvezőleg elbírált igénylőket földvásárlásaikban, vagy kisbérletek megszerzésében is, más rászorultakat pedig ú. n. „haszonállat“-ok juttatásával, vagy ismét másokat, ú. n. „kisexisztenciális kölcsönnel.“ Az életgondokkal küzdők számtalanjának ad

háziipari berendezéseket, felszereléseket és meg is szervezi, irányítja is háziipari munkájukat.

Vetítsük ide a komoly szürke adatok közé, mint sokszínű mozgalmas életképet, a „termelési tevékenység” számtalan működési körét. A gyógynövénytermelésnél, az angoranyúltenyésztés, a tésztakészítés körül, a tengeriháncs-, gyékény- és fűz vessző-feldolgozásnál, a selyemhernyótenyésztés, szalmafeldolgozás iparágában, a káposztasavanyítás, a rongyszőnyegszövés, az aragonit-csiszolás, a vackor-termelés, a gyümölcsíz-főzés, a mosoda munkafrontján és a termelve jövedelmező házimunkák egy hosszú során, ott tevékenykedik lázasan, jövőt várón, ezernyi ezer magyar kéz.

Az Alap és a vidéki szövetkezetek közt a vármegyékhez beosztott szociális felügyelők tartják fenn a kapcsolatot, úgy, hogy minden ténykedést ellenőriznek és tájékoztatják az irányító szempontok tekintetében a munkában közreműködő szerveket, az eredményekről pedig a vezetőséget.

Évről-évre termőbbé, terebélyesebbé erősödik a magyar életakarat feltöretlen talajba ültetett fája. Időbe lerögzített áttekintést nyújtani az Alap munkájának számszerű eredményeiről aligha lehet. A fejlődés lüktető, a haladás üteme gyors. A tegnapi adatokat holnapra elsodorja az újonnan felsorakozó számoszlopok rajtaérhetetlen előretörése, népünk alkotó, termelőerejének hatalmas lendülete.

Álljon itt mégis néhány nyomjelző számadat.

1942 májusáig 82 vidéki szövetkezet állt talpra. 1942 június 9-én már 39 megyei törvényhatóság, 15 törvényhatósági város és 40 megyei város hívott életre új szövetkezetet. Az ország 94 szövetkezetében birkózunk már Pató Pál tespedő és tétlenül várakozó szellemével. A múlt évi építkezési munkatervbe felvett 4000 kertes házból 659-nél már a tető oltalma borul a drága magyar életekre. Sőt további 2904 magyar hajlék került tető alá, a nyomasztó anyagihiány ellenére is. Az ár- és belvizek elemi csapása következtében

rombadőlt házak közül az Alap 4915 hajlék fölött mondta ki az újjáépítés határozatát. Ezek közül elkészült eddig 1565; megérte a bokrétaünnepet 1771; míg 1590 már a tető szintjét közelgeti. Vállalta az Alap 16.154 megsérült kis magyar fészek kijavítását is. Ezeknek nagy része már szintén új köntösbe öltözött.

Az idei munkaterv még a korábbinál is ígéretesebb. 5000 új kertes ház felépítését, 6000 vízrongált épület újjáépítését, más 15.000-nek viszont kijavítását tűzte célul. E hatalmas célra 200 millió téglát és a többi szükséges építőanyagot a hatóságok már biztosították is az O. N. Cs. A. javára.

De hiába volna a fedél oltalma, ha az otthon falai közt szabadon engednénk kószálni az inség rémét. Erről is történt gondoskodás, egyelőre természetesen csak a háborút lúdbőrözve sejtő és a már valóban háborús idők szűkebb lehetőségein belül.

1941-ben 100.000 gyermek és anya kapott átlag évi 120 liter tej-, 65.000 gyermek négy hónapon át ebédsegélyt. A napközi otthonok egész éven át 16.000 gyermeket gondoztak. 50.000 gyermek pedig 12.000 napközi otthonban érezhette közvetlenül, hogy értékes és féltve dédelgetett tagja egy nagy közösségnek. 30.000 magyar gyermek könnyebben viselte a tél viszontagságait. Gyenge testükre meleg ruha került.

Birtokpolitikai célokra 8 millió pengőt fordított az O. N. Cs. A. Ebből az összegből 1500 család jutott mintegy 10 holdas kisbirtokokhoz és megfelelő gazdasági felszereléshez.

A háziipari tevékenység fejlesztésére 2 millió pengőt és kisipari, kiskereskedelmi kölcsönökre ugyancsak 2 millió pengőt fordított az Alap.

Helyes lesz az itt elmondottak után megismernünk azzal a fehér sereggel, mely a belső hazai arcvonalon küzd a magyar jövőendőért.

Az O. N. Cs. A. vezető szervei: az igazgató bizottság (tagjai a szakminisztériumok kijelölt főtisztviselői és 24 személy, akiket a minisztérium 6 évre ne-

vez ki), valamint az Országos Szociális Felügyelőség. Az Alapnak 1 ügyvezető elnöke, 13 szociális felügyelője, 13 szakelőadója, 12 építés-vezetője és 2 tervező mérnöke van. Rajtuk kívül — bár nem közvetlenül az Alap kötelékében, de céljainak szolgálatában — működik 62 közjóléti előadó, (vármegyékben és vidéki városokban), többszáz szociális gondozó, közel 800 zöldkeresztes védőnő és mintegy 7000 községi munkaközösség. Az érdemi szociális munkát a szociális felügyelők irányítják. Minden felügyelő területi tevékenységi köre több vármegyére szól. A szociális munka vezetője a törvényhatóságokban továbbra is azok első tisztviselője, az alispán, illetve a polgármester. Feladatköre: a szociális felügyelővel együttesen elkészíteni a munkatervet és a népgondozási szervek munkáját irányítani. A községekben a gondozási feladatok gyeplői a helyi viszonyokat közvetlen közelről ismerő jegyző kezében vannak, akinek a zöldkeresztes nővérek járnak kezére. Velük azonos szellemben dolgoznak a „községi munkaközösségek”-nek nevezett helyi társadalmi szervezetek. Ezek a meghirdetett ígét a most kialakuló „szociális vármegyében” társadalmi síkon szolgálják, szervező, lelkesítő és családvédő tevékenységükkel.

Az idő azonban meg nem áll rohanásában. A kapukat egyre újabb és újabb nagy kötelességek döngetik. A történelem szekere ismeretlen, bizonytalan távlatok felé száguld. A magyar nemzet önerejére utalt. De már tudja, hogy a késedelmesség korszaka visszavonhatatlanul a múlté. Többé nem az árvalányhajas, dinom-dánómos népszínmű-klisék képviselik a magyar falu kultuszát. Józan tárgyilagossággal, bátor eszméssel, szakadatlan ismeretgyűjtéssel és áldozatos, szakavatott munkával kell és lehet egyedül megnyerni a boldog, életerős magyar családért vívott küzdelmet.

III.

Mit tesz a csaláért az állam?

Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap hármas célja — az életviszonyok javítása, a társadalmi egyenlőtlenségek fokozatos kiküszöbölése és a népesség szaporodásának előmozdítása — az állam, a közigazgatás, valamint a társadalom vállaira nem csupán erkölcsi, szellemi és ügyviteli feladatokat ró, hanem anyagiakat is.

Az előzmények ismertetése után vizsgáljuk meg most közelebbről, hogy milyen arányú anyagi áldozatokat hoznak e hármas cél érdekében az állam, a közületek és a társadalom.

Anyagi síkon az állam egyik legjelentősebb családvédelmi ténykedése az emelkedő családi pótlék. A családok alkalmazottak számára juttatott állami családi pótlék alapjait az 1912. évi XXXV. törvény-cikk rakta le; az 1917. évi IX. t. c. pedig haladványossá tette azt. 1938-ban egy újabb rendelet a feleség után járó családi pótlék kérdését is rendezte. Komoly jelentőségűvé az állam anyagi segítsége különösen az 1941-ben kiadott rendelettel vált, mely már a feleség és a két első gyermek után is, több mint a kétszeresére növelte a családi pótlék alapösszegét és azt fokozatosan emelkedő irányzattal állapította meg, úgyhogy az illetménynek ez a része, sokgyermekes családfenntartóknál, már jelentékeny összegre rúg.

Az állam anyagi áldozatkészsége nem áll meg a családi pótléknál. A közegészségügyi költségvetésben domborítja ki legerőteljesebben a családvédelmi szempontot. Minthogy azonban a közegészségügy jelenbenható és „megelőző” szolgálata tulajdonképpen szorosan vett népvédelmi munka, tehát az a felfogás sem lehet jogosulatlan, ha az állam közegészségügyi vonatkozású költségvetésének teljes összegét a családvédelem javára könyveljük el.

Túlnőne tanulmányunk szűkre szabott keretein, ha az állam valamennyi közegészségügyi intézményét, azok teljes költségvetésével ismertetnők. Ez nem célunk. Kiemelendőnek vélünk itt azonban a sok közül egy intézményt, melyet az állam már az új utakon járó, átfogó jellegű nép- és családvédelmi politika egyik mérföldköveként rakott le az alkotások termőföldjébe. Ez a kiemelni kívánt intézmény az Általános Egészségügyi Szolgálat, mely az Országos Közegészségügyi Intézet közreműködésével, 1934/35-ben, „Zöldkeresztes Szolgálat” néven kezdte meg tevékenységét. Mint a falusi nép- és családvédelem sáfára, szerény kezdeti méreteiből a Zöldkeresztes Szolgálat ma már az egész országra kiterjedő, korszakos jelentőségű intézménnyé nőtt. Míg eleinte még csak 30 egészségügyi körzet tartozott működési körébe, mostanig annyira fejlődött, hogy 394 körzetben, 667 beosztott orvost és 381 védőnőt foglalkoztat a falu egészségvédelme rendelkezésére álló 288 egészségházban. A Zöldkeresztes Szolgálat védelme alá eső népesség száma már 1940-ben jóval meghaladta a 3 milliót; holott a keleti országrészek visszacsatolása csak akkor kezdődött, a Délvidék pedig még idegen uralom alatt állt. Elmondható tehát, hogy 1940-ben a falusi népesség zöme máris a Zöldkereszt oltalma alá tartozott. Amikor 1941-ben az anya- és csecsemővédelem törvényhozási uton állami feladattá minősült, az állam saját kezelésébe vette át az Országos Stefánia Szövetséget és egyesítette ezt a Zöldkeresztes Szolgálattal.

Az állam egészségvédelmi munkájának társadalmi hátterét az Országos Egészségvédelmi Szövetség biztosítja jelentős mértékben, mert az egész ország területét behálózó fiókszövetségein keresztül, az állami szervek mellett, mint egyenrangú társ végzi nép- és családvédelmi munkáját.

Vegyük ezek elmondása után röviden szemügyre, hogy mit tesz az állam a gyermekvédelem terén.

Az 1941. és 1942-ik év is nagy fordulatot hozott.

Míg például az 1933/34. évi költségvetés szerint, az óvodák száma 235 község területén mindössze 385 volt, az 1942-ik évi költségvetés — a mai Magyarország területén — 1078 községben, 1354 óvodáról számol be.

Az állami gyermekmenhelyek száma Csonka-magyarországon 9 volt, 1512 férőhellyel. (1937/38. év:) Az 1942-ik évi költségvetés szerint, a területében négy ízben megnövekedett Magyarországon 15 gyermekmenhely van, 2145 férőhellyel.

A vallás- és közoktatásügyi tárca költségvetésében 1942-től kezdődőleg látunk önálló tételekként szerepelni olyan egészség-tanügyi költségeket, melyek korábban az egyetemi, vagy a népoktatási tételek közt húzódtak meg. Olyan magasabb színvonalú oktatásügyi feladatok költségelőirányzata jelentkezik, melyek a gyermek testi és szellemi egészségvédelmét egyaránt hivatottak szolgálni és későbbi nagyobb lehetőségekre nyitják meg az ajtókat. Ilyen haladó irányú intézmények a „gyógyítva-nevelő iskolák“, a „gyermeklélektani intézetek“.

IV.

Mit tesznek a családjért a közületek?

Ha úgy körülbelül tíz évre visszamenőleg vizsgálni kezdjük a közületek költségvetéseit, arra a tapasztalatra jutunk, hogy olyan tételek, melyek kifejezetten a család- és gyermekvédelem céljait szolgálják, ezekben a költségvetésekben inkább csak 1939-től szerepelnek. A szegénygondozás keretébe tartozó természetbeni segélyezésnél azonban, a sokgyermekes családok rendszeresen előnyben részesültek. Iskolás gyermekek számára a közületek már ekkor is működésben tartottak ebéd- és tejakciókat és rendszeresítették az ingyenkenyér-kiosztást. Létező valóság volt már az anya- és csecsemővédelem is, noha azt 1939-ben a kö-

zületek még az Országos Stefánia Szövetség pénzügyi támogatásával bonyolították le. A magyar városok és közületek 1939-ben mintegy 2,835.944 pengőt költöttek nép- és családvédelmi célokra. Ez összegből Budapestre esett 2,061.443 pengő. Ennek a tételnek körülbelül a fele napközi otthonok fenntartására fordítatott, 30%-a anya- és csecsemővédő intézményekre, a többi 20% pedig gyermeküdültetésekre, bölcsődékre és erdei iskolákra. Az 1939-ik évben már 14 városnak volt népkonyhája. 19 város tartott fenn a gyermekvédelem céljaira berendezett különböző intézményeket. A számtáblázati adatokból az is kitűnik, hogy a városok már egy évvel előbb — 1938-ban — kiadásainak 7.7%-át fordították népvédelmi célokra, vagyis 20 millió pengőt. Harminc évvel azelőtt, 1908-ban, csak 2.6%-ot áldoztak népvédelemre.

Budapest székesfőváros minden tekintetben különálló helyet foglalt el. Előljárt a kezdeményezések terén és úgy a múltban, mint ma is, a legjelentősebb társadalompolitikai alkotómunkát végzi az állam mellett. A főváros népgondozási intézményei mintaszerűek. Szervezetükben épűgy, mint felszerelésűkben, a leg haladóbb társadalompolitikai és népegészségügyi elveket tartják szem előtt, mintaképűl a többi közületeknek.

Ha átlapozzuk a székesfőváros társadalompolitikai ügyosztályának 1940. évi jelentését, valamint a székesfőváros 1942. évi költségvetését, igen tanulságos és érdekes adatokat nyerűnk arról, hogy mit tesz Budapest a család- és gyermekvédelemért.

Már az inségjárulék megszűnése óta, a szegénység-enyhítő alamizsnálkodás vitatható értékű módszerei helyett, sokkal fejlettebb etikai szempontok és gyakorlatiasabban megszervezett anyagi rendszerek alkalmazása jellemzi a székesfőváros népvédő politikáját.

Tanulmányűnk keretében lehetetlen külön felsorolűnk és behatóan ismertetűnk is a Székesfőváros

valamennyi népvédelmi intézményét s azoknak — számtalan formájukban — rendkívül nagyarányú, messzeágazó működését. De erre nincs is különösebb szükség. Mint ahogy az életnagyságú portréről készült, kicsinyített pillanatfelvétel is híven megmutatja az ábrázolt arc jellemét és jellegzetességeit, kicsinyben mi is elég hű képet adhatunk itt arról, hogy mit és hogyan áldoz Budapest Székesfőváros nép- és családvédelemre:

Az 1942. évben ilyen célokra 1,279.000 pengő készpénztámogatást utalt ki. Ugyancsak 1942-ben 7,920.000 pengőt költött természetbeni támogatásokra.

A munkával való támogatás számtalan válfajából kiemeljük „a hatósági foglalkoztatókat“, melyek a családfenntartó nőket házi varrással látják el. Erre a mélyen szociális elgondolású célra 1942-ben 1,603.000 pengőt fordított a főváros.

Minthogy a főváros a szükséglakásokat fokozatosan megszünteti, a fogalomként is visszataszító „szükséglakásokban“ meghúzódó többgyermekes családokat áttelepíti, a szó szoros értelmében átmenti, kis-lakás telepekre. Erre az égetően fontos célra 4 millió pengőt vett fel költségvetésébe.

A Székesfőváros gyermekvédelmét a Stefánia Szövetség helyébe lépett Anya-, Csecsemő- és Kisdédvédelmi Intézet irányítja központilag. Huszonhárom védőintézet 20.042 terhes nőt, valamint 8242 egy éves korhatárú és 12.441 egytől három éves korhatárú kisdedet gondoz. Felkaroltjai a következő, lehetőségek határáig terjedő, támogatásban részesülnek: tej, ingyen-ebéd, élelmiszerutalványok; kölcsön- és ajándékkelengyék és 270.000 védőnői látogatás. Az intézet keze alatt 12 csecsemő- és kisdéd napközi-otthon működik, valamint 87 óvodai napközi kisdedotthon. Ebbe a védelmi csoportba számíthatjuk még azokat az újkeletű intézményeket is, amelyek kebelén belül tejkonyhák, anya-otthonok, szülő-otthonok, terhes-otthonok, védőnőképző intézet, internátus és egyéb hasonló alkotások

állnak a döntően nagy cél, az anya- és gyermekvédelem szolgálatában.

A Székesfőváros gyermeküdültetési tevékenysége az 1922-ik évvel indul meg. A külföldön üdülés, az úgynevezett csereüdültetés intézményét a főváros 1928-ban vezette be. 1929 óta már egyenesen kibérel saját céljaira és pedig számos gyermeküdülő telepet, olyan vidékeken, melyek a gyermekegészségügy szempontjából különös előnyökkel bíztatók: víz mellett, erdőségekben, ligetekben. Első saját üdülőtelepét 1930-ban, Zamárdiban építi a Főváros. Ezt az alapítását azóta évről-évre, számos újabb, nagyszabású gyermeküdülőtelep építése követte. Fenntart a főváros ezenkívül — iskolai kirándulások céljaira — a budai hegyekben is kirándulóhelyeket, hol a gyermekeket tízóraival és ebédrel vendégelik meg.

Budapest gyermekvédelmét szolgálja az iskolanővérek egészségvédő és nevelő tevékenysége is.

A Székesfőváros számtalan más gyermekvédelmi intézménye közül jelentősebbek még a következők: diákszállók, fiúotthonok, vidéki üdülőotthonok iskolás gyermekek számára, mint a most épülő rozsnyói, egy 11 holdas parkban; — gyermek- és ifjúságvédelmi hivatalok, a már iskolaköteles kort elért gyermekek továbbgondozására és a szociális telepek, a szükségslakás-telepek lakóinak gondozására. Mindezek a nagyteljesítményű intézmények azonban nemcsak a gyermekek testi és lelki javát szolgálják, hanem az általános erkölcsi népnevelés, a felvilágosítás terén is apostolkodó munkásságot fejtenek ki. De értékes gyakorlati iskolái egyúttal a keblükön belül alkalmazott szociális munkaerőknek is.

Lehet, hogy az anyagi teljesítmény méretei más külföldi fővárosok szociális költségvetéséhez képest nem elkápráztatóak. Különösen megérthető az igényesség, ha a cél mindenekfölött való fontosságára gondolunk. De azt a tényt sem téveszthetjük szem elől, hogy Magyarország nem tartozik a tőkében bővelkedő

államok sorába. Gazdasági életünknek kérlelhetetlen vámszedője volt úgy a két világháború, mint a másodikat megelőzőleg, az ország területének 1919-ben történt katasztrófális méretű megcsonkítása. Az elmúlt 23 év történelmi és gazdasági megrázkódtatásai természetesen a Székesfővárost sem kímélték meg. Helyzete ma sem könnyű. Társadalomvédő politikájában az alkotás vonala, mindazonáltal, felfelé ívelő.

Fővárosok nem véletlenül születnek. Századok sodrában, különböző földrajzi, szellemi és anyagi erőtegyezők összetalálkozása és valamilyen rejtelmes és rajtaérhetetlen centripetális szívóerő juttatja nekik ezt a magas hivatást. A fővárosok: egy-egy nemzet szíve. Ha ezt a megállapítást elfogadjuk, egyben megtoldhatjuk azzal a másikkal is, hogy Magyarország szervezete egészséges, mert szíve örömdetesen erős és tiszta hangokat ad.

V.

Mit tesz a családjért a társadalom?

Ennek a mai magyar társadalomnak valamivel egyszersmindenkorra el kell készülnie bensőleg. Tudatosítania kell magában egy gondolatot. Fel kell vértéződnie lelkileg arra, hogy ő az áldozathozó nemzedék. Szerepe — végig — csak az adás és vállalás lesz, mert neki jutott ki az az ünnepélyes sors, hogy viselje az eljövendő nemzedékek — és a nemzet folytatódó történelmének súlyát. Nem sokalnia, hanem keveselnie kell tehát, amit önzetlenségben, két-kézzel-adásban, a magyar családjért és gyermekért tehet. Szükséges átérznie, hogy ha sokat tett is eddig, mindaz a teljesítmény, ami még ezentúl vár rá, hatványozott fontosságú, ha ugyan nem egyenesen a „lenni, vagy nem lenni“ kérdése. Elérkezett az idő a becsületes, tudatos leszámolásra azzal a gondolattal, hogy valami — érez-

hetőleg — végződik velünk és valami, ugyanolyan érezhetőleg, kezdődik rajtunk túl. Korábban ráérős, nyugodt, gondosan tevékenykedő volt az élet üteme. Ezentúl a termékeny feszültség, ingerlékeny éberség és a halogatást nem ismerő, önzetlen cselekvés lesz a magyar társadalom léttörvénye, ha kell akár az önfeláldozásig.

Vitathatatlan, hogy aligha volt olyan kora a történelemnek, mely több áldozatosságot követelt volna társadalmunktól, mint a mostani. Kétségkívül megviselő kegyelem ilyen küldetésű nemzedéknek lenni. Szerencsére azonban, főként Magyarország kormányzójának harkányi beszéde óta, társadalmunk hivatástudata átértett és vállalkozó készségével szemben sem igen lehet komoly kifogásunk. Már azt is felfogjuk, hogy milyen irányból fenyegeti a nemzetet a sorok megritkulásának veszélye, a háború kártételein túl is. Az élettápláló gyökerek megritkulása, az elnéptelenedés felől.

A jövőt meg kell építeni és a jövőért dolgozni, harcolni is kell.

Kevesen vagyunk.

Minden életet kötelességünk menteni; elsősorban tehát az életadó törzs, a magyar család életét.

*

* *

Nálunk, az állam és a közületek mellett, a társadalmi egyesületek kezdettől fogva nagymértékben vették ki részüket a népvédelem munkájából. Ha áttekintjük számtáblázati adataikat, a derekas kezdeményezések hosszú sorát, áldozatkészségben lendületes mozgalmakat, nagyszabású intézményeket és egyesületeket látunk, melyeknek évről-évre jobban kibontakozó és rendszeresedő tevékenységéről nemcsak, bár milliós, de élettelen számoszlopok beszélnek, hanem a megmentett magyar anyák és gyermekek ezrei.

Nem foglalkozhatunk részletesen valamennyi társadalmi egyesületünk tevékenységével, munkakörével,

költségvetésével és elvégzett munkájuknak gyakorlati hasznával. Utalunk itt tehát, mint talán legrégibbre, csupán az Országos Stefánia Szövetségre, mely az anya-, csecsemő- és kisdedvédelem feladatait 1917-től 1940-ig kormány megbízásból látta el és melynek gondoskodása több mint 5 millió főre terjedt ki, — az Országos Gyermekvédő Ligára, mint legismertebbre és munkásságában legnagyobb szabású gyermekvédelmi társadalmi egyesületre, — az Epol néven ismert Egészségpolitikai Társaság-ra (a vele együttműködő „Magyar Nemzetbiológiai Intézet“-tel együtt, 1935-ben magyar orvosok alapították az egyke elleni küzdelem és a sokgyermekes családok védelme céljából) — valamint az 1939-ben alakult „Egyesült Női Tábor“-ra, mely rövid fennállása óta máris igen jelentős tevékenységet fejtett ki. Eddig több mint ezer gyermekotthont állított fel az országban.

Legkiválóbb csecsemő- és gyermekkórházaink közül számosat a társadalmi egyesületek tartanak fenn, mint a Stefánia-, Fehérkereszt-kórház, — míg az árva, elhagyott és testileg visszamaradt gyermekekről inkább az egyes felkezetek egyházai gondoskodnak.

Komoly, megbecsülésre méltó munkát végeznek a társadalmi egyesületek — első helyen az Országos Gyermekvédő Liga — gyermeknyaraltatási és üdültetési akciói. De a cserkészszövetségek, gyáripari és magánvállalatok, az egyházközségek áldozatkészsége is sok ezer gyermek nyaralását és üdülését teszi évente lehetővé.

*

A népek szinte felfoghatatlan arányú mérkőzésében, a mostani gépesített háborúban, még az erőműtani elvek leglelkesebb szóvivőit is meglepettette az a felismerés, hogy minden gépesítés ellenére, mennyire döntő tényező maradt a mérkőzésben az emberi élőerő, azaz a nemzetek nagyszámú hadseregekben kifejeződő népsűrűsége. Mindaddig, míg a homo sapiens meg nem találja nemzetek és nemzetek közt az eszmei

és gyakorlati természetű érdekellentétek kiegyenlítésére a háborúnál kevésbé szenvedésteljes és mégis célravezető módszert, észszerű az is, hogy minden állam a mentől nagyobb számú katonaállomány, a minél dúsabb népszaporulat elérésére törekszik. Korlátokat ennek a törekvésnek hazánkban is egyedül az erkölcsi szempontok szabnak. Bizonyos azonban, hogy ezek a korlátok hagyományainkból következőleg megátámadhatatlanok és áthághatatlanok.

Ha ebből a megfontolásból kiindulólag vizsgáljuk a gyermeknyaraltatási és üdültetési mozgalmakat, akkor jelentőségük abban csúcsosodik ki, hogy évről-évre növelve az erkölcsi eszmékkel irányított jóegészségű és edzett gyermekek számát, valóságos faiskolái a magyar Holnap hasonlóképp magas erkölcsi színvonalon álló hadseregének.

VI.

Társadalombiztosítás és hadigondozás.

Magyarországon a társadalombiztosítás, általános népvédelmi jellegén túl, mindenkor kidomborította a családvédelmi vonatkozásokat is, különösen mióta 1928-ban életbelépett az öregség, rokkantság, özvegy-ség és árvaság esetére élvezhető biztosítás. A biztosításnak ez a neme — egyes alkalmazotti fajták kivételével — jelenleg kiterjed minden olyan munkavállalóra, akinek jövedelme a havi 800 pengőt meg nem haladja. Az ilyen munkavállalók száma, az Országos Társadalombiztosító Intézetnél (OTI) és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézeténél (MABI) biztosított egyéneket figyelembe véve, jelenleg körülbelül 1 millió. A biztosításnak ez a neme az Országos Társadalombiztosító Intézetnél, 1940-ben, több mint 5000 személynek juttatott 1,170.000 pengő özvegyi-, árva- és

félárva járadékot és gyermekpótlékot. A járadékok évről-évre növekednek, mert a törvény értelmében egyre több biztosítottnak van járadékigénye. A Magánalkalmazottak Biztosító Intézetének keretén belül, 1940-ben, több mint 3000 személy részesült özvegyi, árva- és félárva járadékban, valamint gyermekpótlék-ként: közel félmillió pengő összegű támogatásban. A juttatások összegéhez számítandó még a bányanyug-bér-biztosítás címén özvegyeknek és árváknak kifizetett több mint 1 millió pengő.

A gyermekpótlék, 1941-ben, a család fokozottabb védelme érdekében, emelkedett, még pedig 10%-ra. A gyermekek számával összefüggő korábbi korlátozások elestek.

Az Országos Társadalombiztosító Intézet és a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete több nagy üdülő-telepet tart fenn a fiatalok biztositottak gondozására. Milliókra rúgó összegeket utal ki a két nagy társadalombiztosító intézet: terhességi, szülési és szoptatási segélyek címén. Az Országos Társadalombiztosító Intézet, 1941-ben, ilyen segélyekre 4 millió pengőt, a Magánalkalmazottak Biztosító Intézete pedig, 1940-ben, 400.000 pengőt költött.

Családvédelmi jellegű a két biztosító intézet egészségvédelmi szolgálata is, mely a munkára való alkalmasság elbírálásának, a képességvizsgálatnak és a munkaegészségügy fejlesztésének teendőit végzi.

Az alacsony létszínvonalú személyek otthon-alapításának előmozdítását szolgálja — hathatósan — a két nagy társadalombiztosító intézet kislakásépítési tevékenysége. Az Országos Társadalombiztosító Intézet a székesfőváros kislakásépítési működésének költségfedezésére 1939-ben 20 millió pengő kölcsönt szavazott meg és ezt az összeget folyamatos évi részletekben folyósítja.

*

Összehasonlítás kedvéért vessünk most egy pillantást az olasz és német társadalombiztosítás szer-

vezeteire is, melyek megfigyelésére leginkább van módunk.

Olaszországban a társadalombiztosító intézet működése igen széleskörű. Így, a Magyarországon bevezetett ágazatokon kívül, kiterjed működése még a családi munkabér-rendszer lebonyolítására, a házassági kölcsönök folyósítására és a legújabban életbe léptetett házassági- és születési biztosítás foganatosítására is. A házassági biztosítás 1940 második felében valósult meg és még ebben a csonka évben, 18.000 biztosítottnak, több mint 11 millió líra segélyt fizetett ki. A születési biztosítás 1940-ben kétszázhetvenötezer biztosítottnak közel 70 millió lírát folyósított. Olaszországban a hadbavonultak családjának segélyezését is a társadalombiztosító intézet végzi.

A német társadalombiztosítás intézményét Bismarck építette fel. Nagy vonalaiban a német társadalombiztosítás ma is a sajátos viszonyoknak megfelelő, régebbi, bevált rendszerrel dolgozik. De kétségtelen, hogy a közelmúltban a segélyezésnek sok új formáját terjesztette ki a családra: így például 1941-ben az árvasági járadékot a 18 évesnél idősebb árvákra is. Az az irányelv, hogy a beteg családtagok gyógyíttatása — mint korábban — időbeli határhoz legyen kötve, megszűnt. A hősök után az özvegyeket és árvákat megillető járadék emelkedett. A segélyezés a hadbavonult katonák különváltan élő feleségeire és gyermekeire is kiterjed. A hősi halottak családtagjait a betegbiztosítás keretében korlátlan időtartamú ápoltatás illeti meg. Mindazon nőknek a szüléssel kapcsolatos költségeit, akik eddig saját akaratukból maradtak terhesnek, a Birodalom vállalja.

*

* *

Az állam egyik elsőrendű családvédelmi feladata a hadigondozás. A magyar nemzet becsületbeli köte-

lességének tekinti, hogy a hadbavonultak hátramaradottjait támogassa.

A tényleges katonai szolgálatot teljesítő állampolgárok családjainak segélyezéséről honvédelmi törvényünk, 1939-ik évi II. t. c. 79-ik szakasza gondoskodott, rendszeressé téve a családi segélyezést. E törvény szerint csak az ellátatlan családokat illetik meg az államkincstár terhére kifizetett családi segélyek. Ellátatlannak tekintendő ezidőszerint az a család, mely a) 12.000 lakosnál kisebb népességű községben él, s jövedelme nem éri el a havi 80 pengő összeget. Ilyen családokban a segély a feleség után havi 16, a többi családtag után pedig havi 10 pengő. b) Nagy-Budapesten és környékén a segély 24, illetve 12 pengő; az ellátatlanság esete: a 160 pengőn aluli jövedelem. c) A többi városokban és közületekben az ellátatlanság esete akkor forog fenn, ha a család jövedelme nem éri el a havi 110 pengőt. Ilyenkor a családi segély összege 20, illetve 10 pengő havonta. A jövedelmi határ az ellátatlanság szempontjából minden egyes segélyre jogosult gyermek után 10—10 százalékkal emelkedik. Családvédelmi szempontból figyelemreméltó az a rendelkezés, melynek értelmében a negyedik gyermektől a továbbiak már 50%-kal magasabb hadisegélyben részesülnek. Számos különböző rendelet állapítja meg: a munkadók „tartási hozzájárulását“, a köztisztviselők családjainak és a családos munkásoknak illetmény-igényeit, azonkívül az özvegyek és árvák támogatásának összegét.

A magyar kormány más téren is igyekszik a házájukért küzdő katonák családjainak helyzetén segíteni. E vonatkozásban nem csupán anyagi, de erkölcsi és nemzetnevelő értéke is van a Bajtársi Szolgálatnak, melyet a belügyminiszternek 529.150/1942. O. Sz. F. sz. rendelete hívott életre és mely intézmény célja a családok fokozott erkölcsi, és indokolt esetekben anyagi természetű támogatása. A magyar állam különös súlyt helyez a Bajtársi Szolgálatra, mely rendkí-

vüli gyakorlati hasznú, azáltal, hogy fenntartja a hadbavonultak és családjaik közti különösképpen érzékeny kapcsolatot, közbenjár a család esetleges kérelmeinek elintézése körül és helyettesekkel végezteti el a hadbavonult honvédek félbemaradt itthoni munkáját.

A hatóságok követték a kormány útmutatását és szintén megszervezték a Bajtársi Szolgálatot, de vele párhuzamosan a közszükségleti cikkek beszerzésének könnyebbé tételét is, gyakorlati segítséget nyújtva a harctéren küzdő hősök itthon, a megélhetés gondjaival, ezer apró keservével vesződő hozzátartozóinak.

Ha megvizsgáljuk azokat a jogszabályokat, melyeket a hadbavonultak családjainak támogatására a külföldi államok alkottak, figyelmünk elsősorban a *német* jogrendszerre irányul, mely nálunk a leginkább ismert. A német törvény a visszamaradt családtagokat nem kárpótolni kívánja a családfenntartó hadbavonulása fejében, hanem — ennek életviszonyai arányában — megélhetésüket biztosítani.

A segélyezés mértékét a német törvény a hadbavonult családfenntartó jövedelméhez, a gyermekek számához, valamint a visszamaradt család keresetéhez méri, míg a dolgozó feleség segélyét, keresetének egyharmadrésze alapján állapítja meg, magasabb segélyhez juttatva így a családfenntartó nélkül maradt dolgozó nőt, mintha keresete teljes összegét venné alapul. Segélyt kapnak azok a családok is, melyeknek családfenntartója nem arcvonalbeli harcos ugyan, más minőségben azonban mégis a közösség szolgálatában állva, nem képes családja ellátásáról gondoskodni.

Svájcban a törvény a némethez hasonlólag a segélyezés mértékét a családfenntartó jövedelme alapján állapítja meg. — Más külföldi államok inkább olyan rendszert választottak, melyben a támogatás a családfenntartó keresetétől független és melynél a ráutaltság mértéke a gyermekek számához és a létfenntartási index alakulásához igazodik.

Tudatában vagyunk annak, hogy az itt nyújtott kép úgyszólván egyoldalú; nem azonban hanyagságból, vagy szándékoltan, hanem rajtunk kívül álló, kényszerítő körülmények következtében. A mostani időkben nincs módunk más jelentékeny államok intézkedéseinek fejlődését figyelemmel kísérhetni.

VII.

A magyar család otthona.

Sikraszállni a családért és a gyermekért, a mai Magyarországon annyi, mint helytállás, hűség és hazaszeretet. Annyi, mint felébredt, érző lelkiismeret, gyakorlatias létfenntartó ösztön, okos jövőépítés. Ha magasztos azok feladata, akik a mostani példátlanul szenvedélyes élet-halál-küzdelemben nemzetünk egész erkölcsi és anyagi erejét viszik harcba a távoli csata-tereken, a jobb jövő reményében, nem lekicsinylődő szerep az sem, menteni a holnapot itthon, a szürke hétköznapiok küzdőterén. A vízcsepp is kivájja a legkeményebb sziklaközetet, ha tartósan és következetesen ugyanarra a helyre hullik. Ennek az elgondolásnak alapján nem győzzük újból és újból ismételni és ezzel a folytonos ismétléssel mintegy kondicionálni társadalmunkat annak az elvnek beidegzésére, hogy gyakorlati szempontból a magyar család épségbentartását kell elsősorban célul tűznie.

A családalapítás és fenntartás nézőszögéből nézve, alapvető fontosságú, hogy milyen otthonban élnek a magyar emberek: az életnek, a szó valódi és legnemesebb értelmében vett létezésnek vajjon milyen nyomorúságos és segítségért kiáltó sötétsége, vagy ellenkezőleg, milyen derűs, révbeért, boldog, vonzó biztonsága árad ki a magyar hajlékokból.

*

* *

Magyarország tőkeszegény ország. A mindenkori kormányoknak ezért állandó, súlyos gondot is okozott

— különösen pedig a világháborúk óta — a lakáskérdés megoldása. Az állam ú. n. „családi hitbizományok“ létesítése révén, már az első földreformmal igyekezett a családi tűzhelyek számát szaporítani. Ennek a célnak megközelítésére alakult a Falusi Kislakásépítő Szövetkezet (Faksz), mely önzetlen emberbaráti alapon, anyaghitelt nyújtott magyar családi otthonok építésére. A Faksz azonban nem volt képes mind a 260.000, már házhelyhez juttatott gyámolítottját anyaghitelben részesíteni. Csupán mintegy 45.000 igénylő részesülhetett ebben a kedvezésben. A Faksz anyaghitel átlag körülbelül 1500 pengő volt. Ez az összeg nem fedte teljesen a családi ház felépítésének költségeit; azonfelül a mezőgazdasági munkásság számára túlságosan drágák is voltak a Faksz-kölcsönök. A kormány tehát további intézkedéseket tett.

Az 1936. évi XXVII. t. c.-be foglalt telepítési törvénynek célja az volt, hogy vagyonváltság címén az állam tulajdonába jutott, vagy az adó- és illetéklerovások címén az állam rendelkezése alá kerülő földek és elkobzott ingatlanok a falusi lakosság családi otthonalapítására hozzáférhetőkké váljanak. A törvény a többgyermekes igénylőknek elsőbbséget biztosít.

1940-ben a kishaszonbérletek alakításának és a házhelyek szerzésének előmozdításáról szóló, IV. t. c. kimondta, hogy „bárkit, aki mezőgazdasági ingatlanát egy évet meghaladó időn át nagyobbbrészt műveletlenül hagyta és a megművelésről felhívásra sem gondoskodott, kötelezni lehet arra, hogy az ingatlant, vagy annak egy részét, haszonbérletek céljaira az államnak, vagy általa kijelölt hitelintézetnek engedje át“.

Ezek a törvények, noha enyhítettek a sükségen, mégsem oldották meg gyökeresen a mezőgazdaságból élő tömegek otthon sükségletét. Egy 1930-ban kiadott számtáblázatos kimutatás rávilágít, hogy a mezőgazdasággal foglalkozó népesség több mint másfél milliónyi dolgozó férfია közül, közel 900.000-nek nem volt még sem háza, sem házrészze.

Ezen a ponton gondoljuk megemlítenedőnek, hogy — legújabban — a családvédelmi irányelv érvényesült abban, a vitéz Bonczos Miklós államtitkár, az O. N. Cs. A. ügyvezető elnöke, kezdeményezte intézkedésben, mely szerint az árvizek miatt szükségessé vált házépítkezéseknél a törlesztés — többgyermekes családok számára — százalékosan emelkedő kedvezményezéssel állapítandó meg.

*

* *

A városi lakáskérdés családvédelmi szempontból nemkevesebbé égető és egyre nagyobb gondot okoz úgy az államnak, mint a közületeknek. Köztudomású, hogy a háborús viszonyok, elsősorban is pedig az anyagihiány következtében aggasztóan lecsökkent építkezés az egyik főakadálya a házasulandó fiatal párok új családalapításainak. A közeljövőben, mint ezt Ujpest példája talán már jóslatosan mutatja, esetleg a nagyobb lakások megosztásának hatósági elrendelésével is számolnunk lehet.

A székesfőváros már az első világháború előtti években is igyekezett a nyomasztó lakáshiányt kislakásépítkezésekkel és szükséglakásépítésekkel megelőzni. Családvédelmi vonatkozásban hasznosnak volt mondható a „városszéli telepek“ 1932—36-ban történt megépítése. A főváros külföldi példákat követett. Körülbelül 60 kat. hold területen, családonként 300 négyszögöles veteményes kerttel, lakóházakat építtetett, létükben veszélyeztetett sokgyermekes családoknak. A székesfőváros azóta sem szűnt meg nagyszámú szükséglakást, kislakást és városi bérházat építeni. Szükségből minden jó, ami legalább pillanatnyilag segít. Végleges megoldásként a szükséglakás azonban el nem fogadható. Már magában a szóban bennerejlik az ideiglenesség, a bizonytalanság nyugtalanító fogalma: megölő betűje a családi élet tartós alapokon való kialakulásának.

Pénzügyileg legnehezebben megoldható mozzanata a lakásügynek az a kérdés, hogy hogyan lehetne a dolgozó néprétegek otthonául olyan olcsó lakásokat építeni, melyeknek lakbére meg ne haladná egy átlagos keresetű dolgozó család fizetőképességét, amellet pedig a befolyó lakbérek mégis fedezzék a költségek törlesztését.

1939-ben külön törvény biztosít rendkívüli adókedvezményt 1000 többlakásos kisházra, a főváros és az Országos Társadalombiztosító Intézet együttes építkezésének. Az 1942. évi költségvetés adataiból az tűnik ki, hogy a Székesfőváros, örvendetes szociális buzgalommal, ennek az építkezésnek zömét már el is végezte. A családvédelmi célkitűzés teljes mértékben érvényesült abban az elhatározásban, hogy ezeket a lakásokat kifejezetten csak többgyermekes családoknak adja bérbe a székesfőváros, a gyermekek emelkedő száma szerinti százalékos bérkedvezménnyel.

Vidéki városaink szintén haladnak a tört csapáson. Az utóbbi években Győr, Székesfehérvár, Pécs, Baja, Nyíregyháza — és más városok is — építettek már, erejüktől tellően, kislakásos bérházakat és sokgyermekes családoknak szánt lakótelepeket.

A LÁB és az Országos Lakásépítő Hitelszövetkezet együttes építkezése, remélhetőleg nagymértékben fogja előmozdítani a munkásotthon ügyét. A kormány 1942-ben rendeleti úton biztosított messzemenő kedvezményeket ennek az építkezésnek. A lakáskérdést gyökeresen azonban mindezek a munkálatok sem oldják meg, különösen nem Budapesten, ahol szakértői becslés szerint 7—8000 kislakásnak kellene évente tető alá kerülnie ahhoz, hogy a munkás néprétegek minden családja végleges, az egészségügyi követelményeknek megfelelő, emberséges hajlékhoz juthasson, együttdolgozva azután az érte dolgozókkal a közös, nagy, nemzeti célok elérésén.

*

*

*

Nem árt e helyütt egy rövid körpillantást vetnünk a többi európai államok lakásépítkezési viszonyaira sem.

Olaszországban az építési szövetkezetek munkáját azzal támogatja az állam, hogy saját pénztárából nagy összegeket utal ki javukra. Az utóbbi két évben például: 661 millió lírát.

A Német Birodalomban az alapelv: az alacsony lakbér. Az ú. n. „néplakások“ bére nem érheti el még a havi 30 márkát sem és a lakbér nem haladhatja meg a családfenntartó összes jövedelmének 25%-át. A munkáslakások házadóterhének egy részét a Birodalom viseli.

Franciaországban a kormányt a jelenlegi körülmények ellenére is erősen foglalkoztatja a haladó időknek megfelelő, népvédő lakásépítkezés. Csak a közelmúltban adott ki éppen nagyszabású munkatervet a Páris körül építendő kislakásokról. Ilyen célzatú építkezések esetében a költségek 60%-át az állam kölcsönként folyósítja.

Nagy-Britanniában a népvédelmi lakásépítő munkaterv központjában a régi nyomortanyák — „slum“-ek — eltakarítása áll. Irányadó angol szempontok: az olcsó hitel és az adókedvezmények. Ilyen alapon sikerült az utóbbi években 400.000 régi lakást lebontani és helyükbe újakat építeni.

Svédország az állami költségvetés keretében oldja meg a lakáskérdést. Az állam évi 350 millió svéd koronát bocsát a szociális lakásépítkezés rendelkezésére, 90% erejéig nyújtandó hitelek mellett.

Bulgáriában a társadalombiztosító intézet saját öregségi tartalékaiból folyósít a munkaadóknak, kedvezményes kamatláb mellett, 200 millió leva összegig kölcsönt munkáslakások céljaira azzal a kikötéssel, hogy az építtetők típusházakat építsenek és hogy terveiket s a fizetendő lakbér összegét az intézettel előzőleg jóváhagyassák.

Spanyolországban a népvédelmi lakásépítés fel-

adatai a Phalange-szervezetekre és a Nemzeti Lakás-
építési Intézetre hárulnak. Ezek a testületek olcsó hite-
leket nyújtanak munkáslakások építésére, de maguk
is építenek ilyeneket. A költségekhez a városok tör-
lesztésszerűen, vagy egyszeri részesedéssel járulnak
hozzá, ily módon téve olcsóbbá a lakbéreket. A sok-
gyermekes családokat különböző előnyökben része-
sítik.

Megint csak azt mondhatjuk, hogy valamennyi
európai állam lakásépítkezési intézkedését — sajnos —
nincs sem terünk, sem módunk ismertetni. Nem kell
azonban különösebb látnoki képesség annak megjósó-
lásához, hogy az európai államok lakásépítkezése, a
háború befejezése után, mostanig példátlan arányokat
fog öltetni. A lázasan tevékenykedők hátában kétféle
parancsoló szükséglet suhogtatja majd az ostort. E szük-
ségletek egyike nyilvánvalólag az átlagot meghaladó
népszaporodás lesz, mert — horror vacui! — a termé-
szet irtózik az ürességtől és kettőzött iramban tölti ki
az állományában támadt réseket. A másik nógató szük-
séglet aligha lehet más, mint a háború okozta omla-
dékok eltakarítása és az elpusztult városok, város-
negyedek *megint* csak építő műve. Mert az ember
része a természetnek, még pedig lelkes és tudatos
része, nem kevésbé irtózva annál az ürességektől, fő-
ként, ha ezek hajdani pompás, erős alkotások helyén
tátongnak, vérgőzben és mérgező füstpárában, gyilkos
miazmákkal veszélyeztetve még azt is, ami a pusztu-
lásból megmaradt.

MÁSODIK RÉSZ.
A CSALÁDI KÖTELEK
MEGSZILÁRDÍTÁSA.

OSZK

7B

1.

Az eddig elmondottakból azt állapíthatjuk meg, hogy a tervszerű, rendszeres és haladó családvédelem Magyarországon a legutóbbi 4—5 év alatt fordult a megvalósulás útjára. Legfőbb ideje volt, hogy a kormányzat és a társadalom együttesen ennek a létfontosságú kérdésnek szekere elé fogja magát, mert — amint ezt a számtáblázati adatok igazolják — ke"ő beavatkozás híjján, maholnap egyszer csak a társadalom válságának ijesztő tényével állhattunk volna szemben. Ennek az állításnak alátámasztására elegendő néhány adatot idéznünk.

1913-ban, az utolsó békeévben, Magyarorszgon 1000 lakosra 9.2 házasságkötés esett. Ez a házasságkötési arány 1936-ban 8.6-ra süllyedt. 1926-tól 1930-ig, a trianoni Magyarországon, átlag évi 77.987 házasságkötés történt, 1931-től 1935-ig évi átlagban 75.077 a házasságkötések száma. Az első bécsi döntés utáni Magyarországon, 1939 szeptemberében, 1000 lakosonként 7.9 a házasságkötés. 1940 szeptemberében ez az arányszám 5^{0/00}-re csökkent.

Ezzel szemben, 1000 új házasságra 1914-ben átlag 50.7, — 1931. és 1935. közt 66.1, — 1938-ban, pedig 77.5 házastársi válás esett. Látjuk tehát, hogy a házasságkötések számának jelentékeny csökkenése mellett, a válások törtéteve fokozódó mértékben rombolták szét a családi kereteket.

Természetes, hogy a családi élet válsága kihatott a születések számára is. Országos viszonylatban,

1911-től 1914-ig 1000 lélekre átlag 35 születés számítható évente, míg 1934-ben 21.9, 1935-ben 21.2, 1936-ban pedig már csak 20.4 ‰ volt a születések arányszáma. (A trianoni országban 1926-tól 1930-ig évente átlag 228.000 gyermek született; 1931-től 1935-ig az átlag 204.000 születés évente, 1936-ban pedig már csak 189.000. Az 1926-tól 1930-ig terjedő évek átlagos 9‰-es természetes népszaporulata 1936-ban 6.1‰-re csökkent.

Hogy a fokozott anya- és gyermekvédelemnek milyen gyors, szinte azonnali népszaporulati eredményei vannak, azt a következőkben mutathatjuk be: 1939-ben és 1940-ben a főváros természetes népesedésvölkedése változatlanul azonos szám: 402 volt. 1940-ről 1941-re, szinte ugrásszerű javulás jelentkezik. A születések száma 18.221-ről 20.162-re lendül; a halálázások száma viszont 17.819-ről 17.539-re esik, úgy, hogy a természetes népszaporodás egy év alatt 402-ről 2623-ra emelkedik.

Annak a nagyszabású társadalompolitikai tevékenységnek, melyet a legutóbbi években úgy az állam, mint a székesfőváros és a többi közközetek, valamint a félhivatalos és magánszervezetek kifejtének, hathatós alátámasztói az újabbkeletű, ebbe a fogalomkörbe eső törvényhozási rendelkezések. Az 1936: XXIII. t. c. a kisdédóvás kérdését rendezi újból. Más törvény-cikkek — többek közt — a közegészségügyet, a lakás-kérdést, az erkölksvédelmet, a gyámügyet, a nő- és gyermektartást, a szegényügyet s a betegségi biztosítást, az iskolai gyermekvédelmet szabályozzák.

Családvédelmi szempontból igen jelentőségteljes a magyar honvédelmi törvény.

Az 1939 : II. t. c. 44. szakasza értelmében a család-fenntartókat, családi viszonyaik figyelembevételével, póttartalékos szolgálatba kell helyezni. Ennek a szakasznak indokolása kifejezetten utal arra, hogy a rendelkezésnél a törvényhozást népvédelmi szempontok vezetik. Hasonló irányzatú a törvény 45. szakasza, mely szerint az apa, vagy özvegy anya kérelmére,

póttartalékba kell beosztani az olyan törvényes származású fiút, akinek legalább 3 testvére, vagy féltestvére teljesít, vagy teljesített katonai szolgálatot. A fentebb megjelölt kedvezményeket a törvény egyedül az egyke elleni küzdelemmel indokolja.

A munkaidő korlátozását és a munka körülményeinek a nőkre és gyermekekre vonatkozó szabályozását az 1908., 1911., 1928. évi törvények rendezik. De szabályozta ezt a kérdést újabban még az 1937: I. t. c. is, becikkelyezve az 1934. évi washingtoni nemzetközi egyezményt. Ez az egyezmény különösképpen a nagyobb létszámú családok és a gyermekek élelmszerfogyasztásával foglalkozik. Gyakorlati haszna nálunk, főként a tejjegyek kiosztása körül mutatkozott.

Ismételjük, hogy lehetetlen itt beható részletességgel ismertetnünk azt a munkát, melyet a magyar gyermek védelmében és ifjúságunk támogatására a kormány, a főváros, az egyházak, az egyes társadalmi szervezetek, a Zöldkereszt Szolgálat és az Országos Szociálpolitikai Intézet kifejtének. De kiemeljük a sok közül, mint a gyermek érdekét sajátosan érintő intézkedést, a következőt: A hazatelepített bukovinai székek javára végzett földosztási eljárás során, a Külföldi Magyarok Letelepítésének Kormánybiztossága a jogosultság mértékének elbírálásánál, minden gyermeket és magzatot 1 hold földdel javadalmazott.

A magyar ifjúságnak egy 1938-ban kelt rendelet ú. n. családi utazási kedvezményt biztosít. Ez annyit jelent, hogy a szüleikkel utazó gyermekek az államasutakon nem csupán 10 éves, hanem 18 éves korukig kapnak haladó tarifakedvezményt. Meg kell itt említenünk, hogy Budapest székesfőváros évről-évre emelkedő számarányban küldi nyaralásra kisfizetésű és sokgyermekes alkalmazottainak családtagjait. Ez a kedvezmény kezdetben csak a négygyermekes közigazgatási tisztviselőkre terjedt ki, úgy, hogy 1937-ben például még mindössze 358 család élvezhette. 1940-ben már azok a kisfizetésű tisztviselők is része-

sültek a nyaralási kedvezményben, akiknek három gyermekük volt. A névsoron ez évben számos altiszt is szerepel és a nyaralásra küldött családok száma már eléri az 1460-at.

Külön fejezetet érdemelnének néhai gróf Teleki Pál családvédelmi elgondolásai. Ezek közül tér szűkében csupán azt az utasítását ragadjuk ki, melyet még mint vallás- és közoktatásügyi miniszter alkotott, meghagyva, hogy a minisztériumban egészen külön kell foglalkozni a sokgyermekes családok és azok leszármazottainak ügyeivel, főként az állásokra való pályázásoknál, de minden más vonatkozásban is. Küzdelem a bürokrácia gépiességével és a mélyen szociális érzékből fakadó legjobb szándékok jellemzik gróf Teleki Pál útját, keresztül a kicsiny magyar glóbuszon, mely méltán borult gyászba nagy fiának elvesztésével.

*

* *

Térjünk vissza a magyar temetőkertből a megállíthatatlan irammal tovarohanó életbe és vegyük vizsgálat alá, hogy mit tesznek a családi kötelék megszilárdításáért a többi haladó államok, illetve közülük legalább azok, melyeknek családvédelmi adataihoz a jelen körülmények közt hozzáférhettünk: előre meg kell mondanunk, hogy egyoldalúan és hiányosan. Ismertetésünk csupán regisztráló természetű lesz. Tartózkodnunk kell, még jó értelemben is attól, hogy más államok intézkedéseire bírálati észrevételeket fűzzünk.

A *Német Birodalom* családvédelmi politikáját az az alapelv irányítja, hogy a család a népközösség és a népi erő összejtje, melynek fenntartása tehát alaptörvénye a népapoló politikának.

A Német Birodalomban 1941. június 30-án 23.228 védőintézet (Hilfsstelle Mutter und Kind) működött. 1939-ben összesen 4 millió, 1940-ben 6 millió és 1941 első felében 4.7 millió látogató részesült tanácsban és segélyben. A háború kezdetétől 1941 június 30-ig ezek az intézetek összesen 151.000 anyát s 15.600 csecsemőt

és kisgyermeket küldtek üdülésre. A „N. S. Volkswohlfahrt“ 1941. június 30-án 11.600 állandó és 4.800 kiegészítő napközi otthont s 6.800 aratási gyermek-tartózkodóhelyet tartott fenn, 900.000 férőhellyel. Benntartózkodásuk alatt a gyermekek naponta tornáztak és értelmi nevelésben részesültek. A légítámadás veszélyének kitett helyekről 470.000 anyát, gyermeket és aggastyánt költöztetett át biztosabb helyre a Volkswohlfahrt. Ennek a szervezetnek 16 millió önkéntes munkatársa van. Az 1942. évi új német anyavédelmi törvény teljes munkatiltalmat mond ki a német anyákra, terhességük utolsó hat hetében. A tilalom kiterjed a mezőgazdaságban foglalkoztatott anyákra is. Megtiltja a törvény, hogy a munkaadó a terhességi idő alatt, sőt még 4 hónappal a gyermek megszületése után is, megszüntethesse a női munkaerővel a munkaviszonyt. Olyan német nőknek, akik valamilyen okból nincsenek betegség esetére biztosítva és ezért nem is részesülnek terhességi és szoptatási segélyben, munkaképтелenségük tartama alatt a munkaadó köteles teljes fizetésüket, legalább 12 héten át, folyósítani. Németországban törvény korlátozza a fiatalkorúak munkáját; a gyermekmunkát pedig teljesen eltiltja.

Az anya- és csecsemővédelem *Olaszországban*. A „Dopolavoro“ intézmény, melynek 14 millió tagja van, az állam megbízásából és az „Opera Nazionale Maternità e Infanzia“-val karöltve, az anya- és csecsemőotthonok százait tartja fenn s évente több száz-ezer gyermeket küld nyaralni. Anyavédő intézkedés az az 1925. dec. 10-iki törvény is, mely minden 15 és 50 év közötti dolgozó nőt biztosít anyaság esetére, kivéve azokat, kiknek fizetése meghaladja a havi 800 lírát. A biztosításra a munkavállaló nők évi 3 lírát, a munkaadók évi 7 lírát fizetnek egyenkint. Szülés esetén az anya terhességének utolsó hónapjaiban és a szülés utáni hat héten át — ha tisztviselőnő, akkor 3 hónapon át — köteles tartózkodni a munkától. A szülési segély összege 300 líra. A tisztviselőnőt a szülés utáni

első hónapban teljes, a második és harmadik hónapban fél fizetés illeti meg. Munkaadója a munkától való tartózkodás ideje alatt nem bocsáthatja el.

Franciaországban az 1939-ben létesített Code de Famille rendelkezett a családvédelemről. Pétain tábornagy kormánya ennek a törvénynek szellemében folytatja az anya- és gyermekvédelmi politikát, mely talán sehol sem nagyobb fontosságú, mint a közismert nagy elnéptelenedés miatt, éppen Franciaországban. Az államfő külön államtitkárságot — Secrétariat d'Etat à la Famille et à la Santé — állíttatott fel a családvédelmi kérdések gondozására. Megnehezítette a házastársi válást és súlyos büntetéseket mért a magzatgyilkosság büntettére, amellet, hogy a „természetes gyermek“ védelmére az örökbefogadás és az adoptív törvényesítés megkönnyítése útján, új jogrendet léptetett életbe.

Japánban 1936. óta van érvényben külön anya- és gyermekvédelmi törvény. Ez a törvény a gyermekmunka korlátozásáról is intézkedik. A csecsemő- és kisdedvédelem szervezeteinek fenntartásából Japánban az államon kívül erőteljesen veszik ki részüket magán-személyek és testületek is. Így például az ország 29 csecsemő- és gyermekkórháza közül a fentebb említett magántényezők huszonnégyet tartanak fenn, míg az állam csak ötöt. Hogy a társadalom a családvédelem tekintetében nem riad vissza a tehervállalástól, kiviláglik abból, hogy 887 napközi bölcsőde és gyermekotthon közül az állam kezelésében csak 135 van, míg a többi társadalmi tényezők tartják fenn. Japánban hat szervezet foglalkozik csecsemőtápszerek kiosztásával; 152 csecsemőgondozó és ambulancia működik az ország területén, szegénysorsú gyermekeket pedig 131 árvaház gondoz. Mindezeket az intézményeket a társadalom tartja fenn, kivéve hatot, melyek állami kezelésben vannak. A japán számtáblázati kimutatások a tengerparti és erdei gyermek-üdülő otthonok nagy számáról tanuskodnak. A szegénysorsú anyákat

gyermekük nevelésében — Japánban — az állam anyagilag támogatja. A törvény úgy intézkedik, hogy minden szegénysorsú, vagy munkájával családját eltartó, férfitámasz nélkül álló anya, vagy nagymama, akinek olyan gyermekei, vagy unokái vannak, akik 13-ik életévüket még be nem töltötték, állami pénz-segélyben részesül.

Svédországban kedvezőtlen a születési arányszám. A születések csak 70%-át teszik ki a népességi létszám fenntartásához szükséges arány alapszámának. A „Svéd Családvédelem“ név alatt most megalkult országos jellegű szervezetet az állam és társadalom közösen támogatják, azzal a céllal, hogy ez a szervezet állami útmutatás mellett javaslatokat dolgozzon ki a családvédelem és a népszaporodás fokozására, de annak idején kivegye majd részét a meghozandó családvédelmi és népszaporítási törvények gyakorlati végrehajtásából is.

Portugáliában az új alkotmány úgy intézkedett, hogy a családot, mint a nemzet szilárdságának legbiztosabb alappillérét, nemcsak anyagi, de erkölcsi kedvezményekben is kell részesíteni s ezért a portugál állam minden családfőnek plurális szavazati jogot biztosít. Tudjuk, hogy a portugál állam testületi, szociális és keresztény elvi alapon áll. Ez a hármas jelszó egy rendkívüli egyéniségű államférfinak, Oliveira Salazarnak, a mai portugál állam megteremtőjének lelki jegyét viseli. Salazar, az aszkétaéletű tanárember, aki a fővárostól távol, a coïmbre-i híres egyetemen tanította évekig a közgazdaságtan tudományát, 1926-ban a Gomez Da Costa tábornagy kormányában neki felkínált pénzügyminiszteri tárcát visszautasította, mert meggyőződött arról, hogy az állami gazdálkodás nem egészen tiszta kézzel történik. De mikor az ország pénzügyi helyzete összeomlott és Salazart újra hívták, átvette a bukás szélén álló államháztartás vezetését és rendbehozta azt. Ma benne látják az új, semleges, boldog és vagyonos Portugália megteremtőjét, akit

némelyek az „értelmesség diktátorának” szeretnek nevezni s akinek elgondolását a portugál nép összessége mintegy nemzeti irányelvül fogadta el.

1926-ban, az úgynevezett májusi forradalom tízéves évfordulóján, Salazar szózatot intézett nemzetéhez. Fennhangon vallotta, hogy a társadalom erkölcsi szilárdsága és összetartó ereje egyedül a család erkölcsi szilárdságtól és összetartó erejétől függ.

„A polgári társadalom — mondotta Salazar — meg fog róla újból és újból győződni, hogy erkölcsének szilárdsága, összetartó ereje, mennyire közvetlenül függ a család erkölcsétől, szilárdságától és összetartó erejétől. A család az élet szükségszerű eredete, az erkölcsi gazdagság forrása, s az ember ösztönzője.” Közgazdasági szempontból 1933 március 16-án fejtette ki Salazar a család fontosságáról vallott nézeteit, amikor az új alkotmány közgazdasági alapelveit magyarázó beszédében a termelési tényezők erkölcsileg legtisztább forrásának nevezve a családot, egyben állást foglalt ama káros gyakorlat ellen, hogy a családanya házon kívül foglalkozzék, mint dolgozó nő, mert a családi élet összetartásának ő a valóban hívatott őre, akit ebben a magasztos szerepkörben teljes értékkel senki más nem pótolhat.

„A családi élet bensősége — állapította meg beszédében Salazar — különállást, elszigetelődést kíván, egyszóval házat, független házat, a *mi* házunkat.”

1934. január 28-iki beszédében Salazar egyenesen az ifjúsághoz intézte szavait:

„Bármily messzemenően türelmesek is vagyunk, semmi olyan természetű szabadságot el nem ismerünk, amely a családdal és az erkölccsel ellenkezik. Azt akarjuk, hogy a család és az iskola eltörölhetetlenül véssze be a fejlődő fiatal lelkekbe a nemes érzelmeket és a hazaszeretetet.”

Sajnálattal állapítjuk meg, hogy a semleges Portugália alkotmányának valóban foganatosított családvédelmi intézkedéseiről a rendelkezésre álló adatok

nem nyujtanak érdemlegesebb képet. De hiszen, mint mondtuk, számos más állam népszaporulati adatai sem állnak rendelkezésünkre, ami fejtegetéseink összefogó teljességét kétségkívül hátrányosan befolyásolta és némileg talán ötletszerűvé is színezi. Salazar eszméivel magyar vonatkozások miatt foglalkoztunk kiemelőleg. Tudvalevő, hogy Magyarország nagy fia, gr. Teleki Pál, igen sokra tartotta ezt az államférfiút. Szerepe volt Salazar egyik könyvének magyar nyelven történt megjelentetése körül is.

Befejezőleg álljon itt még *Brazília* családvédelmi politikájának ismertetésül az a néhány adat, amely hozzáférhető volt:

1939 november 10-én a brazíliai köztársaság elnöke rendeletet adott ki, arra utasítva a törvényhozást, hogy biztosítsa messzemenő és hatékony törvényekkel a családvédelmet. 1941 januárjában lépett életbe Braziliában az új családvédelmi törvény. Megvalósította a házassági kölcsön intézményét, a házasságkötést pedig teljesen mentesítette minden hivatalos költség-lerovás alól. Elrendelte azt is, hogy a sportegyesületek kötelesek a sokgyermekes családok gyermekeinek a teljes díjmentesség kedvezményét megadni. Tartalmaz a brazil törvény ezenkívül még intézkedéseket az iskolaköteles gyermekek tandíjkedvezményére és egészségügyi gondozására vonatkozólag is.

Ha a háború okozta akadályok megszűnnek, ha az író — még inkább a hivatásos szociológus — szabadon hozzáférhet majd a világ valamennyi államának társadalompolitikai és népszaporulati adattárához, módjában lesz feddhetetlenül hiteles és egyben bizonyára igen tanulságos képet is festhetni arról, hogy milyen irányelvek alapján indul a családkultusz és -védelem megszervezésére az az emberiség, mely a mostani próbatevő korszakot átvészelte.

*

*

*

Regisztrálnunk kell ezen a ponton azokat az enyhítéseket is, melyeket egyes államok a családvédelem érdekében a zsidótörvények rendelkezésein végrehajtottak.

A magyarországi zsidótörvény 1. paragrafusa 3. bekezdésének b) pontja úgy szól, hogy nem lehet zsidónak tekinteni azt, aki 1939 január 1. napja előtt oly keresztény személlyel kötött házasságot, akinek már szülei is keresztényeknek születtek.

Az 1941. évi XV. t. c.-nek, az ú. n. fajvédelmi törvénynek szélesebb alapokon való alkalmazása gyengítette a családvédelem általános irányelvét. Viszont újabban hozott magyar törvények és kibocsátott rendeletek ismét tartalmazzak a család érdekeit védelmező részletintézkedéseket. Bizonyosfokú enyhítésnek tekinthető a magyarországi zsidótörvénynek a „zsidók mező- és erdőgazdasági ingatlanairól” szóló azon rendelkezése, mely 3. paragrafusa 7-ik bekezdésével lehetővé teszi, hogy „a zsidó földbirtokos 60 nap alatt keresztény gyermekére, vagy unokájára ruházhassa át birtokát”.

A 3530/1942. M. E. számú rendelet kimondja, hogy „zsidót házfelügyelőként, házgondnokként, házkezelőként alkalmazni nem szabad”. Ebben a formájában a rendelet nem tesz semminő kivételt a családvédelem javára. Bizonyosfokú családvédelmi jellegű enyhítés rejlik azonban a rendelet további részében, mely úgy szól, hogy „a régebbi házfelügyelői, házgondnoki, házkezelői állások, zsidókra vonatkozólag 1942 július 31-én önműködőleg megszűnnek”. Az intézkedések hatálya alól ezen a ponton kivételnek azok a házfelügyelők, házgondnokok és házkezelők, akik az 1939. évi zsidótörvény szerint nem tekintendők zsidóknak, vagyis a rendelet érvényesíti a fentebb ismertetett 1939. IV. t. c.-ben leszögeezett elvet, kiterjesztve a családvédelmi tekintetben kedvezőbb elbírálást azon zsidó házfelügyelőre, házgondnokra, vagy házkezelőre,

akinek „vele házfelügyelőként együttesen alkalmazott házastársa nem-zsidó“.

Az egyes országoknak ebbe a fogalomkörbe eső intézkedéseikhez való bírálati hozzászólás továbbra sem feladatunk, mert illetékesek sem vagyunk idegen államok törvényalkotásait, akár ha kedvező észrevételekkel is kísérni. Az átnézetesség érdekében röviden regisztráljuk azonban az egyes kormányok e rovatba tartozó jogszabályait, illetőleg bizonyos kormányok amaz intézkedéseit, melyeknek adatai rendelkezésünkre bocsáttattak.

A Német Birodalomban a zsidókra vonatkozó törvény családvédelmi szempontból sem ismer mentesítést. Kedvezményezést, rendkívüli esetekben, egyedül a birodalmi kancellárnak van joga engedélyezni. A német törvényhozás egyes különleges kérdések szabályozásakor mindamellett mégis tett a családvédelmi szempont kedvéért bizonyos engedményeket. Az 1941. szeptember 1-i rendelet mentesíti a „zsidóként való kötelező megjelölés“ alól azokat a zsidókat, akiknek keresztény házastársuk van, feltéve, hogy a házasságukból származó gyermekek keresztények és nem léptek házasságra zsidó személlyel. Az 1939. évi április 30-iki rendelet lehetővé tette, hogy „zsidók lakásaiba a hatóság más zsidókat is betelepíthessen“. E rendelkezés alól a törvény mentesíti azt a vegyes-házasságú családot, melyben a feleség zsidó, a férj keresztény. Mentesíti még akkor is, ha a házastársaknak nincsenek keresztényként tekintendő leszármazói. Mentesítést élvez az a család is, melyben a férj bár zsidó, a feleség azonban keresztény, de csak akkor, ha leszármazóik keresztények.

A Német Birodalom 1939. február 21-iki rendelete a fentebb ismertetett irányelvekkel azonos alapon „az arany, platina, ezüst, gyöngy és drágakövek, valamint az ezekből készült tárgyak beszolgáltatási kötelezettsége“ alól is mentesíti a vegyes házasságban élő személyeket, a családvédelmi elv érdekében.

Olaszországban, az „olasz faj védelmérői“ szóló 1938. évi november 17-iki 1728. sz. törvény (zsidótörvény) rendelkezéseinek legszigorúbbjai alól a törvény 14-ik szakasza értelmében a belügyminiszter felmentheti azokat a személyeket, akik: az első világháborúban, vagy a libiai, ethiopiai, vagy spanyolországi háborúban önként résztvettek s akik megsebesültek, megrokkantak, vagy hadi kitüntetést szereztek. Továbbiakban: akik a fascista ügy érdekében rokkantak vagy sebesültek meg; akik 1919-től az 1924. év második feléig léptek be a fascista pártba, a fiumei légio tagjai voltak, vagy akiknek „különleges érdemeik“ vannak. A kedvezményezés kiterjed a családtagokra is. A házastárson kívül négy generációt mentesít a törvény a zsidótörvény rendelkezései alól. Az olasz zsidótörvény kitiltotta az ország területéről az 1919 január elseje óta Olaszországban letelepedett külföldi zsidókat. De családvédelmi szempontból nem vonatkoztatja e rendelkezését azokra a „zsidó fajhoz“ tartozó személyekre, akik olasz állampolgárokkal kötöttek házasságot. Hasonló célzatú intézkedései a törvénynek: hogy míg a zsidó birtokost 5000 lírán felüli értékű földbirtok és 20.000 líra értéket meghaladó városi ingatlan bírása esetében, e javak állami tulajdonba bocsátására kötelezi, ugyanakkor megengedi, hogy a zsidó tulajdonos hat hónapon belül, ajándékozás útján, keresztény házastársára, vagy keresztény gyermekeire ruházhassa át ingatlanait.

Bulgáriában az 1941. évi január 21-iki „nemzetvédelmi törvény“ (zsidótörvény) 33. szakasza azt az elvet állapítja meg, hogy a törvény rendelkezései nem vonatkozhatnak olyan zsidó származású személyre, aki 1940. szeptember 1. előtt, keresztény, bolgár-nemzetiségű személlyel kötött házasságot és még a zsidótörvény életbelépése előtt áttért a keresztény vallásra. (Valamely keresztény hitfelekezet tagja lett.)

Szlovákiában az 1942. évi 68. sz. törvény és az 1941. évi szeptember 15-iki ú. n. zsidókódex intézkedik

a zsidó származású állampolgárok felől, többek közt a „kivándoroltatás“ kérdésében. A szlovák zsidótörvény kivételt tesz olyan zsidó származású személyekkel, akik valamely keresztény vallásfelekezetre tértek át és még 1941 szeptember 19-ike előtt „őskeresztény személlyel kötöttek házasságot“.

* * *

Miután áttekintettük azokat az intézkedéseket, melyeket egyes államok családvédelmi vonatkozásban mostanig foganatosítottak, figyelmünk önkéntelenül arra a két tudományágra terelődik, melyeknek gördülékeny együttműködése hivatott a jövőben az államok nemzedékvédő politikájának gépezetét, mintegy motorként hajtani. E két tudományág a közgazdaságtan és a társadalompolitika.

Az angol klasszikusok: Adam Smith, David Ricardo, Thomas Carlyle és Thomas-Robert Malthus, felfedezők voltak. Megteremtették a közgazdaságtant mint tudományt és annak alapvető szabályait. A felvetett kérdésekre nem válaszoltak maradéktalanul kielégítőleg és főként Malthusnak ismert, a fogamzást korlátozó tanaival nem érthetünk egyet. De e gondolkozóknak mégis érdemül lehet betudnunk, hogy nagy arányokban vázolták az emberiség szeme elé azokat a lét gyökeréig ható problémákat, melyeket majd a jelenkor emberének kell megfejtenie.

A további feladat: aránybahozni egymással az egyén soha meg nem semmisíthető, természetes jogát az érvényesüléshez s a dolgozó embertömegeknek jólét iránti jogos igényét és egyensúlyt teremteni az államok eleven fejlődési erejét biztosító családi, illetve népszaporulati sokasodás, valamint a világon egyáltalán kitermelhető élelmiszerek mennyisége közt.

Hogy az arra hivatottak ezeket a lélegzetelállítóan nagyszabású feladatokat miként fogják a legmagasabbrendű erkölcsiség jegyében megoldani, nyilvánvalólag ettől függ a jövő embertársadalmak boldogulása, sőt boldogsága.

HARMADIK RÉSZ.
KÜLÖNLEGES CSALÁDVÉDELMI
INTÉZMÉNYEK.

HÁZASSÁGI KÖLCSÖNÖK.

CSALÁDI MUNKABÉR.

I.

Mit tesz a haladó állam a családalapítás megkönnyítésére ?

A szociális alkotások törvények és rendeletek rideg betütmkelegéből válnak élő és ható valóságokká.

Minden nemzedéket az a becsvágy fűt, hogy a belőle származó egyedek különbek legyenek nála. Korunk is, sőt már egyenesen az állami célok közép-pontjába állította a nemzetfenntartó egyedek — a családok — minőségben kiválóbbá tételét. Haladó szellemű államok még most, a tankok csörtetése és a le-hulló bombák robbanásának vad zenebonája közben is, figyelő odaadással hallgatóznak a családi fészek és a gyermekszoba gyengéd hangjai felé. Láttuk, hogy az egyes államok fokozódó eréllyel igyekeznek családvédő elveiket az élet talajába ültetni. Természetes, hogy a családot védő elmélet mindig új és új ágazatokat fejleszt ki, eddig még elhanyagolt szempontokra terjeszti ki hálózatát.

Hogy a kevésbé tehetős, arra érdemes házassulandó párokat az állam átsegítse anyagilag a családalapítás kezdeti nehézségein, e gondolatot a házassági kölcsönök intézményének életrehívásával a haladó szellemű államok ma már törvényileg valósították meg.

Magyarországon a kezdeményező az EPOL (a magyar orvosok alapította Egészségpolitikai Társaság) volt. 1938. októberétől kezdve, társadalmi erőforrá-

sokra támaszkodva, érdemes, szegénysorsú jegyeseknek 400 pengő összegű kölcsönöket folyósított. A kölcsön előfeltétele az érdemesség szempontján felül a 35 éven aluli életkor, a negatív Wasserman-teszt és a házasulandó férfi kötelező ígérete volt, hogy a kölcsönt készpénzben, vagy pedig „gyermekben” törleszti. Az első évi törlesztést az EPOL elengedte. Egy év letelte után azonban az új párnak havi 1%-os lefizetéseket kellett teljesítenie. A kölcsön után a támogatottak nem fizettek kamatot. A törlesztés minden szülés után egy évig szünetelt. Minden megszületett gyermek után az EPOL a kölcsön összegéből elengedett 25 %-ot; négy gyermek megszületésével pedig a házasság a kölcsönt „kiegyenlítették”.

Feltűnő jelenség, melyet legújabbán már a napisajtó is szóvá tesz, hogy 1942-ben a legújabb budapesti divat: a gyermek. A város uccáinak hónapok óta érdekes jelensége a rendkívül nagyszámú, áldott állapotban levő nő. Egyik budapesti napilap kérdést intézett az Egészségpolitikai Társasághoz, mely — mint ismeretes — néhány év előtt még jó hosszú időn keresztül egyedül hirdette a biológiai és népszaporodási gondolatot.

A kérdésre az EPOL a következőkben válaszolt:

— A népszaporodás előmozdítását célzó kormányzati intézkedések, mint a házassági kölcsön, különböző magasabb családi pótlékok rendszere, még alig néhány hónaposak, tehát még „nem futhatták ki” magukat. A rengeteg áldott állapotban levő nő még nem ezeknek az intézkedéseknek közvetlen hatása alatt döntött — a gyermek mellett. A felsorolt intézkedéseknek természetesen előbb-utóbb meglesz az eredménye. Ma azonban még más okokra kell a jelenséget visszavezetnünk. Először: a „trianoni pesszimizmus” megszűnésére, azután arra, hogy az ország meg-nagyobbodásával fokozódtak a megélhetési lehetőségek, az emberek nem félnek a jövőtől. Hozzájárult ehhez az a sok házasság, melyeket a bevonulások miatt

korábban kötötték meg, mint ahogy eredetileg tervezték. A legfontosabb ok azonban az általánosan tapasztalható, tagadhatatlan ipari és mezőgazdasági konjunktúra s az ennek következtében létesült sok új állás és nagyobb fizetés.

Az EPOL, nyilatkozatában, rámutatott, hogy a kérdés megvilágításánál fontos tényezőként könyvelendő el az is, hogy az annak idején éppen általa meghirdetett „népesedési közszellem“ kezdi áthatni a tömegek gondolkozását, mindinkább tért hódít a gyermek „nemzeti jelentősége“. Ennek a most kialakuló népesedési közszellemnek tulajdoníthatjuk a sok új intézkedést, melyek az anyát különleges polcra helyezik és őt különleges elbánásban részesítik. Ilyen intézkedés például az is, hogy az áldott állapotban levő asszonyokat mindenütt előre kell engedni. Az áldott állapotot — jelentette ki az EPOL nyilatkozatában — ma már nem szégyellik többé az asszonyok, hanem büszkélkednek vele, azt lehet mondani, hogy „divatba jött“.

Az EPOL nyilatkozatával egyidejűleg a sajtó megszólaltatta a Magyar Családvédelmi Szövetséget is, mely a kérdésnek egy másik oldalát világította meg:

— Érdekes jelenség — mondták —, hogy az utóbbi évben mintha csökkenőben lenne a válások száma. Ezzel szemben több gyermek születik s ez bizony nagyon sok esetben jó hatással van a már-már meglazuló házassági kötelékre. Az utóbbi hónapokban nagyon sok nő keresett fel bennünket, akiknek csaknem egybehangzó kívánságuk az volt: szeretnének gyermeket. Még tizenöt éves házasság is volt köztük.

Szándékosan illesztettük be fejtegetéseink gondolatmenetébe a fentebb idézett nyilatkozatokat. Látjuk belőlük, hogy milyen nagy horderejű, mennyit érő az, amit gyakorlati és szellemi értelemben úgy az állam, mint a társadalom a család érdekében tesz és látjuk azt is, hogy intézkedéseik aránylag rövid idő alatt is már érezhetőkké válnak.

A magyar állam az 1941. évi XV. t. c. (fajvédelmi törvény) 5-ik szakaszában kodifikálta a házassági kölcsönök intézményesítését.

A követett módszer ez:

Az 1.100/1941. B. M. sz. belügyminiszteri rendelet utasítja az O. N. Cs. A.-t (Országos Nép- és Család-védelmi Alapot), hogy 1942 január elsejétől kezdődőleg, saját pénztárából folyósíthat bútorok és felszerelési tárgyak beszerzésére, arra érdemes házasulandó pároknak, 1000 pengőig terjedő összegű házassági kölcsönöket. Állami házassági kölcsönt olyan házasulandó párok kaphatnak, akik 32-ik életévüket még be nem töltötték, a törvényben feltüntetett betegségekben nem szenvednek, erkölcsi és nemzeti szempontból kifogástalan életűek és akiknek közös havi jövedelme a 300 pengőt, illetve együttes vagyona az 5000 pengőt meg nem haladja. A házassági kölcsönt a közigazgatás első tisztviselőjéhez benyújtott kérvényben kell kérni. Igazolandó ebben, hogy a házasulandó személyek az 1941: XV. t. c. szerint nem tekintendők zsidóknak és hogy a házasulandó férfi eleget tett katonai kötelezettségének. Az állami házassági kölcsön törlesztése havi 1%-os kamatmentes részletekben, a házasság megkötése után egy évvel kezdődik. A házaspár az első gyermek megszületése után 10%-os, a második után 20%-os, a harmadik után 30%-os, a negyedik gyermek után pedig 40%-os kedvezményt kap, ami már a kölcsön hátralékos összegének teljes elengedésével egyértelmű. A kölcsönöket elsősorban, és pedig legalább 50%-ban, sokgyermekes családok leszármazóinak kell juttatni, ha lehet természetbeni adomány formájában és csak kivételesen készpénzben. A házassági kölcsön engedélyezését megelőzőleg, az arra illetékes szervek környezettanulmányt kötelesek végezni.

A külföldi államok közül *Olaszország* házassági kölcsön-rendszere hasonlít a miénkhez leginkább.

Az 1937. augusztus 21-én hozott és 1939-ben módosított olasz törvény kimondja, hogy házassági kölcsönt

olyan olasz állampolgárok kaphatnak, akik 28-ik életévüket még nem töltötték be és akiknek együttes évi jövedelme nem haladja meg a 12.000 lira összeget. A házasulandó férfiúnál, ha katonai szolgálatot teljesített, a korhatár felemelhető.

A kölcsön kamatmentes, havi 1%-os részletekben törlesztendő. Az első részlet a házasság hatodik hónapjában esedékes. De ha a feleség az ötödik hónapban máris gyermeket vár, akkor a törlesztést csak 18 hónap múlva kell megkezdeni. Az első gyermek 10, a második 20, a harmadik 30%-os engedményben részesül. A negyedik gyermek megszületése után a hátralékos 40% törlesztése is megszűnik és a kölcsönt az állam teljesen rendezettnek tekinti. Olaszország 1937. augusztusától 1940. márciusáig 142.527 esetben folyósított házassági kölcsönöket.

A *Német Birodalom* 1933. június elsején iktatta törvénybe a házassági kölcsön intézményét. A kölcsön összege 1000 birodalmi márkánál nem lehet több. Folyósítása utalványokon történik. Az állami utalványokat minden kereskedő köteles a vásárlóktól elfogadni és tartozik azokat a pénzügyi hatóságokhoz benyújtani. A törlesztés a kölcsönzött összegnek havonta 1%-a. Az engedmény minden gyermek után 25%. A falusi mezőgazdasági foglalkozású személyek egyáltalában nem kötelesek az államnak a házassági kölcsönt visszafizetni, mindaddig, míg a falut el nem hagyják — de falun maradásuk esetén is csupán a 10 évben megállapított időtartamon belül. 1940 végéig a német birodalmi anyaország területén 1,614.290 jegyespár kapott állami házassági kölcsönt.

Franciaországban a házassági kölcsönt az 1939. évi július 30-iki Code de Famille emelte törvényerőre. Minden fiatal falusi francia jegyespár — mondja a Code de Famille — megkaphatja az 5000-től 20.000 frank összegig terjedő kölcsönt, ha igazolja, hogy egyik fél sem szenved fertőző betegségben, továbbá, ha kötelező ígéretet tesz, hogy a házasságkötés után bizo-

nyos meghatározandó ideig vidéken fog élni. A földműves-jegyseknek meg kell ígérniök, hogy legalább 10 évig mezőgazdasággal foglalkoznak. A kölcsön 20 féléven át, 4,5%-os kamattal törlesztendő. A törvény megengedi, hogy az új pár a kölcsön összegét ne csupán lakásberendezésre, hanem mezőgazdasági felszerelésre és haszonállatok vásárlására is fordíthassa. A kölcsön — „gyermekkel” is törleszthető. Az ötödik gyermek megszületése után az állam a házasoknak a hátralékot elengedi. A kölcsön-kiutalásokat a mezőgazdasági munkabérkiegészítő családpénztárak intézik. Az 1939. évi francia törvényrendelet a házassági kölcsönök fedezésére évi 750 millió frankot állapított meg. A módszer kedvező eredménnyel járt. Már 1940 első negyedében 8%-kal több volt a születés, mint 1939 hasonló időszakában, ami a multtal szemben a francia születési arányszám igen figyelemreméltó emelkedését bizonyítja.

Spanyolországban az 1941. március 7-iki rendelet emelte törvényerőre a házassági kölcsön intézményét. A spanyol állami-házassági kölcsönösszeg határa 2500—5000 peseta; 1%-os havi részletekben törlesztendő. A kölcsönben részesülő menyasszony, ha kereső nő, kötelezi magát, hogy foglalkozását abbahagyja s amíg férje munkaképes és van munkája, nem is vállal foglalkozást.

Brazília 1941-ben, a családvédelmi törvény keretébe illesztette be a házassági kölcsönt, arra rászoruló, 30-ik életévüket még el nem ért munkás-jegyespárok javára. A brazil állam kétféle fajtájú kölcsönt ad. Az egyik a lakásvásárlásra nyújtott hitel, melynek összege az érdekelt munkásember háromévi fizetése összegét azonban meg nem haladhatja és melynek törlesztése 20 éven belül 5%-os kamattal, vagy „gyermekkel” történik. Az utóbbi esetben az állam minden gyermek megszületése után 10%-ot enged el a kölcsön összegéből, sőt megadja ezt a kedvezményt akkor is, ha egy-egy gyermek jó egészségben átlépte a 10-ik

életévét. A kölcsön másik faja a bútorvásárlásra nyújtott hitel. Az érdekelt személy egy évi kereseténél nagyobb összegű nem lehet, törlesztendő havi 1%-os részletekben. Az első és második gyermek születésekor az állam 20—20%-ot enged el a szülőknek; további gyermekek születésekor 30—30%-ot, míg a negyedik gyermek megszületésével a szülők a kölcsönt „kiegyenlítették”. A kölcsönöket a társadalombiztosító intézetek utalják ki. A törlesztési részleteket a munkaadóknak kell befizetni. Az anyagi felelősséget a tőke-összegért az államszövetség viseli.

Annak ellenére, hogy a rendelkezésünkre álló adatok — sajnos — részlegesek és bizonyos fokig természetesen egyoldalúak is, mégsem tartottuk fölöslegesnek, legalább az itt felsorolt külföldi államok házassági-kölcsön intézkedéseit ismertetni, összehasonlítva azokat a magyar rendelkezésekkel. Adataink nem nyújthatnak átfogó képet arról, hogy mit tesznek ma a világ — és közelebbről Európa — államai a családalapítás megkönnyítéséért. Az elmondottakból mégis megállapítható az a tény, hogy az emberi közösségek vezető állampolitikai gondolata ma: e közösségek alap pillérének, a családnak, minél messzebbmenő megszilárdítása.

II.

Családi munkabér. — A sokgyermekes családok állami segítése.

Ha a tömegszemléleti-elvű államok társadalompolitikájuk főcéljául a minél nagyobb népességszaporulatot tűzték ki, módot kell nyújtaniok a dolgozó és szűkölködő néprétegeknek egyszersmind arra, hogy ne csupán világra hozzák, hanem minőségben is értékes polgárokká tehessék utódaikat. Család- és gyermekvédelmi szempontból jelentőségében tehát egyáltalán

nem másodrendű kérdés az utódok *felnevelésének* problémája sem s vele összefüggőleg, a családi munkabér és a gyermeknevelési pótlék intézménye. Hazánkban már 1935-től fogva — tehát évekkel a családi munkabérnek törvényhozási úton való végleges rendszerezése előtt — észlelhettünk megmozdulásokat. Egyes jelentékenyebb állami, vagy magánvállalatok, tekintélyesebb uradalmak, a székesfőváros és a nagyobb vidéki városok közüzemei közül többen (Pécsett, Székesfehérváron, Miskolcon, Győrött stb.) jó példával járnak elől. Átérezve a munkásosztály iránti kötelességeiket, mintegy kísérleti alapon, munkabér-kiegészítést adtak családfenntartó alkalmazottaiknak, gyermeknevelési pótlékul, a gyermekek számának arányában.

A magyar törvényhozás az 1938:XXXVI. t. c.-ben és az annak végrehajtásáról intézkedő 50.000/1938. Ip. M. sz. rendeletben iktatta törvénybe az iparban, kereskedelemben, bányászatban és kohászatban foglalkoztatott munkások gyermeknevelési pótlékáról szóló rendelkezést.

A családi munkabér-kiegészítési törvény meghagyja, hogy mindazok az ipari- és bányavállalatok, üzemek, melyek az ipar- és bányatörvény hatálya alá esnek, évente átlag legalább 20 munkás foglalkoztatása esetén, kötelesek alkalmazottaiknak — gyermekeik számarányában — ú. n. gyermeknevelési járulékot fizetni; még pedig minden 14 éves korát még el nem ért gyermek után havonta 5 pengőt. (Nem vonatkozik ez a rendelkezés tisztviselőkre és kereskedősegedekre.)

Az 1939. évi 28.990/1939. Iparügyi min. rendelet ú. n. gyermeknevelési járulékegységeket állapított meg. Egy ilyen egység évi 48 pengő bérkiegészítési járulékkötelezettséget ró a munkaadó vállalatokra és üzemekre. A férfi-munkavállaló járulékegysége egy egész, azaz 48 P, a női munkavállalóé az egység kétharmada, 32 pengő. 1940- és 1941-ben a járulékegységet a m. kir.

iparügyi-, kereskedelmi- és közlekedésügyi miniszterek rendelkezése 50 pengőre emelte.

A törvény életbeléptetésével egyidejűleg, a benne meghatározott feladatok végrehajtó szerveiként az iparügyi miniszter 73.000/1938. Ip. M. — és a kereskedelmi és közlekedésügyi miniszter 60.500/1938. K. K. M. számú rendelete megalkotja a szakmai családpénztárakat. 8 szakmai családpénztár, melyek valamennyien a fővárosban működnek — bár illetékességük az egész országra szól — intézi a gyermeknevelési járulékok ügyét, megállapítva elsőben is azt, hogy kinek van egyáltalán ilyen járulékra jogosultsága. Ugyancsak a családpénztárak utalják ki az érdekelteknek a javukra már megállapított gyermeknevelési pótlék összegét. A szakmai pénztárak ügyviteli költségei a munkaadó üzemeket terhelik. A miniszteri engedély egyes üzemeknek és vállalatoknak jogot ad arra, hogy saját kebelükön belül létesítsenek vállalati családpénztárt.

Úgy a szakmai, mint a vállalati családpénztárakat a törvény értelmében az Országos Ipari és Bányászati Családpénztár ellenőrzi. Örökös pénzügyi helyzetük fölött és egyensúlyban tartja annak tényezőit. Mint ellenőrző szervnek, joga van arra, hogy az egyes szakmai pénztárak hozzá befutó jelentései alapján, a családi munkabérkiegészítés járulékegységének újabb megállapítását az iparügyi miniszternek évről-évre javasolhassa. Ha egyes pénztáraknak feleslegük adódna, ennek összegét az Országos Pénztárba kell befizetniök. Ha viszont a járulékok nem fedeznék a fizetendő gyermeknevelési pótlékok teljes összegét, a különbözetet az Országos Pénztár pótolja. A gyermeknevelési pótlékra való jogosultság a gyermek 14-ik életévének betöltésével megszűnik.

*

* * *

A családi munkabér intézménye, fontosságánál fogva megköveteli, hogy vele nemzetközi viszonylatban is foglalkozzunk, bár kényszerűleg bizonyos kor-

látok közt és az arányok tekintetében sem egyenletesen.

Nem érdektelen talán megemlítenünk, hogy Franciaország az első állam, ahol a családi munkabérkiegészítés intézménye megvalósult, bár eleinte csak magánvállalatok keretei közt. Az első világháború után a francia vidék sok nagy iparvállalata állított fel saját áldozatkészségéből bérkiegészítő családpénztárakat: Caisses de Compensations Familiales. Számuk 1921-ben, két évvel a békekötés után, már 57 volt és nem kevesebb, mint félmillió munkavállaló családfenntartónak utaltak ki családi bérkiegészítést. A magánvállalkozás áldozatkész kezdeményezése a hivatalos köröket sem hagyta hidegen. A törvényhozás is felvette munkatervébe a családi munkabér kiegészítésének eszméjét. 1932. március 11-én már törvénybe iktatta, hogy minden olyan vállalat, mely legalább egy munkavállalót foglalkoztat, csatlakozni köteles a törvényben meghatározott bérrendszerhez. A francia számtáblázati kimutatások arról tanuskodnak, hogy öt évvel a törvény életbelépése után, 1937-ben, már közel 400.000 tagvállalat, több mint $1\frac{1}{4}$ milliárd frank bérkiegészítést utalt ki 3 millió gyermek nevelési pótlékának céljára, több száz gondozónőt állítva ezen felül békés csatasorba, a magyar Zöldkeresztes Szövetségéhez hasonló munkakörrel. A törvény a francia ipari munkásnak 17.50-től 25 frankig terjedhető gyermeknevelési pótlékot állapított meg az első gyermek után. A harmadik, negyedik és az ötödik gyermeknél ez az összeg már 50-től 80 frankig terjedőleg emelkedik.

1939. július 29-én elnöki rendelet jelent meg, mely új alapokra fekteti a Code de Famille-nek a családi munkabérre vonatkozó rendelkezéseit. A rendelet értelmében a családi bérkiegészítésben ezentúl a nemzeti közösség minden egyede részesülhet, feltéve, hogy tagja valamely szakma pénztárának. A bérkiegészítés, mint már addig is, megyénként változó összegű. Megkülönböztetést tesz a törvény a 2000-nél több lakossal

bíró, nagyobb lélekszámú települések, valamint az ipari jellegű községek és városok, — másfelől pedig a 2000 lakost el nem érő lélekszámú községek közt. Azt az elvet kívánja itt szem előtt tartani, hogy másfajta az életkörülmények a mezőgazdasági jellegű településeken, mint a nagyforgalmú ipari gócpontokban. A francia családi bérkiegészítés a törvény értelmében a) a második gyermeknél kezdődik. Két gyermek után a munkabér alapösszegének 10%-a, három gyermek után annak 30%-a, minden további gyermek után a bérpótlék 20%. Az újrendszerű családi bérkiegészítés összege nem lehet kisebb annál a juttatásnál, mint amelyet korábban a magánpénztárak fizettek. A mezőgazdasági foglalkozású egyének közül a földművelést önállóan űző családfenntartók jogosultak a családi segélyre, bizonyos összegű járulékot azonban be kell fizetniök a részükre külön felállított földművesbérkiegészítő pénztárakba. Indokolt esetekben az állam e kötelezettség alól felmentheti az érdekelteket. A családi bérkiegészítő pénztáraknak — mint már említettük — tagjai az állami és más közhivatalnokok is. b) Ha az első gyermek a házasság két első évében születik, az anya — szüléskor — a megyében szokásos munkabér egy havi összegét szülési segélyként, ugyanezt az összeget hat hónappal a gyermek megszületése után pedig támogatásként kapja meg. c) A törvény kedvez az olyan 2.000 lakoson felüli ipari telepeken lakó, dolgozó családoknak, melyekben úgy a férj, mint a feleség, kénytelen házon kívül munkát vállalni. Ha ugyanis az asszony önként elhagyja állását és teljesen gyermekei nevelésének szenteli idejét, „tűzhelysegélyt“ kap. E segély összege a szokásos munkabérek 10%-a lehet. Egy gyermek nevelése ellenében a pénztár a gyermek 5 éves koráig folyósítja a segélyt. Több gyermeknél a gyermekek 14 éves, vagy 17 éves koráig: amennyiben ezek iskolai tanulmányait továbbfolytatják.

1940. májusában és 1941. március 29-én a francia

törvények messzebb mennek egy lépéssel. A Code de Famille bérkiegészítési kedvezményei kiterjednek az olyan francia családokra is, melyekben csak egy gyermek van. Míg tehát korábban a bérkiegészítési kedvezés csupán a második gyermek után kezdődött 10% erejéig s három gyermeknél 30%-ot ért el és minden további gyermek után további 20%-ra emelkedett, addig a két újabbkeletű törvény értelmében a bérkiegészítés ezentúl az első gyermek után 10%, két gyermek után 20%, három gyermek után 30%, a negyedik és további gyermekek után pedig ugyancsak 30—30%. Az új törvény szerint a szülők a szokásos szülési segélyt ezentúl nemcsak akkor kapják meg, ha első gyermekük a házasságkötés utáni két évvel jön a világra, hanem négy éven belüli gyermekszületés esetén is.

Az új francia törvény átfogóbb hatóerejűvé teszi a tűzhelysegélyt és bevezeti a családi, gyermeknevelési bérkiegészítő pótléknak egy másik, nagyjelentőségű típusát, hogy ezzel a fix-fizetéses munkavállalóknak is segítsen. Ezek javára a családi pótlék összege — egygyermekes családnál — a gyermek ötödik életévéig a havi alapbér 20%-a, e korhatáron túl 10%-a, — kétgyermekes családoknál az alapbér 25%-a, — három, vagy ennél több gyermekes családoknál pedig a havi alapbér 30%-a a családi pótlék.

Jelentős kedvezményeket tartalmaz végül az új francia törvény a vidékre-települési mozgalom serkentésére.

Belgiumban éppúgy, mint Franciaországban, magánvállalatok és intézmények az állam megelőzésével honosították meg a családi munkabér rendszerét.

1930. augusztus 4-én a belga törvényhozás törvényt iktatott be, mely úgy rendelkezik, hogy az állam „Caisse Auxiliaire de Compensation de l'État pour Allocations Familiales“ néven Nemzeti Bérkiegészítő Pénztárt állít fel. Az államnak e legfőbb bérkiegészítő szerve mellett működhetnek ú. n. „elsőfokú“, rendszerint magánjellegű, szakmai, körzeti, vagy szak-

maközi pénztárak is. A törvény arra kötelezte az ország valamennyi munkaadóját és munkásokat foglalkoztató vállalatát, hogy 1932. január 1-ⁱ határidővel tagokként belépjenek, vagy valamely elsőfokú pénztárba, vagy a Caisse Auxiliaire-be. A törvény úgy rendelkezik, hogy az állami Caisse Auxiliaire — mint legfőbb állami szerv — ellenőrízze az elsőfokú szakmai pénztárakat és a klíringhivatal szerepét is betöltse. Abban az esetben, ha a bérkiegészítő rendszer ráfizetéssel zárulna, az állam évi 50 millió belga frank erejéig fedezné a kiadás-többletet. A 87 belga elsőfokú pénztár még szülési, tej-, élelmiszer- és fűtőanyag-segélyt is nyújt tagjainak. Egyes pénztárak meghonosították a védőnői intézményt és a gyermeknyaraltatást is. A családi pótlék összegét a belga törvény emelkedően állapította meg. Az első gyermek után a havi pótlék összege 15 frank, a második után 25 frank, a harmadik után 50, a negyedik után 85 és végül az ötödik gyermektől kezdődőleg 120 frank.

Olaszországban a gyáripari „csúcsszervezetek” 1934. december 1-én bérkiegészítő pénztárt állítottak fel, melybe a 40 órás munkahetet már bevezetett vállalatok befizették családi bérkiegészítés céljaira a munkabérek 2%-át s a túlórázásokért juttatott munkabérek 10%-át. E járulékok terhét felerészből a munkaadók, felerészből a munkavállalók voltak kötelesek viselni. Az így befolyt összegből a pénztár körülbelül havi 16 lira családi pótlékot utalt ki.

Az 1936. augusztus 21-iki olasz törvény általánosan meghonosítja a gyáriparban a bérkiegészítés rendszerét. Az állam minden kiutalt pótlék után heti 50 centesimo támogatást vállalt magára. Az 1937. július 17-iki törvényrendelet a gyáriparban, mezőgazdaságban, pénz- és biztosító intézeteknél egyaránt elrendeli a munkabér-rendszerhez országos hatállyal való kötelező csatlakozást. Nem részesülhetnek a családi pótlék kedvezésében a következő személyek: a 2000 liránál magasabb fizetésű tisztviselők, a munkaadók

feleségei, vagy közeli rokonai, a háziiparral foglalkozó egyének, a bérlők és családtagjaik s a háztartási alkalmazottak. A köztisztviselők családi pótlékát a törvény külön rendezi. A járulék-összegek a mezőgazdaságban alacsonyabbak, mint az iparban. A munkásokénál magasabb azok járuléka, kiket a törvény „egyéb alkalmazottaknak” nevez. Az állami központi bérkiegészítő szerv a: Cassa Nazionale per gli assegni familiari. Pénztárába 1938-ban körülbelül 800 millió lira folyt be. Kifizetett 720 millió lira családi pótlékot. 1939. november—decemberében, az olasz állam a családi munkabér-kiegészítést újabb törvényhozási intézkedéssel, a gyermekeken kívül az érdekelt személyek házastársa és szüleire is kiterjesztette. Felemelte a kiutalt segélyek összegét és megszüntette a munkavállalók mindennemű tagdíj-befizetési kötelezettségét.

Spanyolország egy 1938. július 18-án hozott törvénnyel, a családi pótlékra jogosult gyermekek korhatárát 14 évben állapította meg. A pótlék folyósítását azonban csak a második gyermek megszületésétől kezdve rendeli el, havi 15 peseta összegben. A spanyol törvény szerint a családi pótlék a tizenkettedik gyermek megszületéséig, arányosan emelkedik. Azon túlmenően a pótlék — gyermekenként — havi 25 peseta. Az 1941. február 22-én kiadott törvényrendelet a családi pótlékok összegét emelte. 2 gyermek után mostantól havi 30 peseta, 3 után 45 peseta, 6 után 100 peseta, 10 után 210 peseta, 12 gyermek után 290 és minden, még további gyermek után 50 peseta a pótlék. A legnépesebb családoknak, a spanyol törvény rendelkezése szerint, az Országos Családpénztár 6000 peseta összegű külön jutalmat ad. Meg kell itt jegyeznünk, hogy a spanyol bérkiegészítési törvény már kezdetben is kiterjedt minden munkavállalóra, így a mezőgazdasági foglalkozású személyekre is. A kiutalásokat a Társadalombiztosító Intézet keretében működő Nemzeti Bérkiegészítési Pénztár végzi. Miután a mezőgazdasági családi pótlékok rendszere körül nehézségek

merültek fel, az állam a bérkedvezményeket egy, 1939. szeptember 1-én hozott törvényben, az önálló földművelő személyekre is kiterjesztette.

Japánban egy 1939-ben kelt császári rendelet úgy intézkedett, hogy azok a munkások, akiknek fizetése a 70 yen-t el nem éri, 14 évesnél fiatalabb gyermekeik után, gyermekenként 2 yen havi segélyre jogosultak. Bérkiegészítő családi segélyt hozzávetőleges becslés szerint 1,600.000 japán munkás-családfenntartó kap.

Hollandiában a családi munkabér intézménye, több más államhoz hasonlólag, magánkezdeményezésből kelt életre. Az 1922 és 1934-ik évi törvényekben az állam bizonyos mértékig már szabályozta ugyan a családi bérkiegészítés rendszerét, de csak annyira, hogy 2 millió munkavállalóból mindössze 127.000, azaz 6%-nál alig valamivel több élvezhette a családi munkabér kedvezményét. Teljes egészében csak az 1939. december 23-iki törvénnyel rendezte a holland állam a családi munkabér kérdését, rendszeresítve a kedvezést az ország minden munkavállalójára vonatkozólag, kivéve azokat, akiknek bérkiegészítési igényét az előbbi két törvény már rendezte. A törvényszabta családi pótlék Hollandiában a harmadik gyermeknél kezdődik. Összege a fizetésekhez igazodva, havonta körülbelül 3—7.50 forintra rúg. Az Állami Családi Bérkiegészítő Pénztár mellett működnek az országban az államilag elismert egyesületi és szakmai pénztárak. A kifizetett járulékok évi összegét a holland hivatalos becslés 18 millió forintra értékeli. Az általános munkabér összegével arányos járulékok terhét teljes egészében a munkaadók viselik.

Szlovákia az 1941. szeptember 19-én hozott 217. sz. törvényben fektette le családi munkabér-rendszerét. E törvény értelmében minden olyan ipari, kereskedelmi és mezőgazdasági munkavállaló, akinek 14 éves korát még el nem ért gyermeke van, évente kétszer családi munkabér-segélyt kap. Ha a gyermek továbbfolytatja tanulmányait, segélyét meghosszabbítják. A gyermek-

nevelési pótlék, vagy munkabér-segély a szlovák törvény szerint attól függ, hogy hány napig állt munkaviszonyban a családfenntartó a megelőző év folyamán valamely munkahellyel. A családfenntartót 60—90 napi alkalmaztatás esetében gyermekenként évi 120 korona, 91—180 napi után 240 korona, 180—270 nap után 360 korona, 271 napot meghaladó alkalmaztatás esetében pedig, gyermekenként, évi 480 korona segély illeti meg. A járulék — a munkabér 3%-a — teljes egészében a munkaadót terheli. Ha az így befolyó összeg a bérpótlékok költségét nem fedezné, a különbözetet az állam vállalja.

Van különböző formákban működő családi munkabér-rendszere a következő államoknak: Argentina, Chile, Nagy-Britannia több dominiuma, Észtország és Svájc. Braziliában a családi munkabér tanulmányozására a kormány bizottságot küldött ki. A finn kormány most foglalkozik a családi munkabér intézményének bevezetésével. E célból szintén tanulmányozó bizottságot küldött ki, mely javaslatait a kormány elé terjesztette. A javaslatok szerint a családi bérkiegészítés három gyermeknél kezdődne és négy gyermeknél a három után fizetett pótlék kétszeresére, négyet meghaladólag pedig, minden gyermek után, egy állandó összeggel emelkednék. A költségfedezetét a bizottság a népeségi adó és az aggregény-adó bevételéből gondolja előteremteni. A bizottság terve szerint évi 150 millió finn márka lenne a munkabér-pótlékként kiutalandó összeg, melyből az érdekeltek a rájuk eső összegeket nem készpénzben kapnák meg, hanem a társadalombiztosítás helyi szervei útján, természetben. (Élelem, ruházati cikkek.)

A *Német Birodalomban* ezidő szerint még előkészületi állapotban van a családi munkabér-rendszer. Megvalósítása az 1942/43-ik évre várható. De azért jelenleg is nyújt anyagi támogatást a Német Birodalom a sokgyermekes családoknak. A munkanélküliség megszűnése ellenére még ma is meglevő munkanélküli-

ségi biztosítási járulékok bevételét fordítja erre a célra. Egy 1935. szeptember 15-én megjelent rendelet (Reichshilfe für kinderreiche Familien) kimondja, hogy minden arra érdemes család, melynek legalább négy, 16-ik életévét még be nem töltött gyermeke van, egy-szeri gyermeksegélyt kap. A segély összege, gyerme-kenként, mintegy 50—80 birodalmi márka. Egy másik formája a segélynek a kislakásépítésre, lakóház kibőví-tésre és gazdasági felszerelés céljaira fordítható tele-pülési segély. Összege gyermekenként a 100 birodalmi márkát is elérheti. A sokgyermekes családok állandó támogatásban (Kinderbeihilfe) is részesülnek. A segély korábban csak a legalább négy gyermekes családokat illette meg. 1940-ben 3 millió német gyermek kapott fejenként mintegy havi 10 birodalmi márka segélyt. Az 1940. december 9-iki rendelet azonban — 1941. január 1-i hatállyal — a háromgyermekes családokra is ki-terjesztette a kedvezést. Régebben előzetesen gondozó-nők vizsgálták meg, hogy vajjon valóban rá van-e utalva a család a támogatásra. A jelenlegi eljárás szerint a három gyermek világrahozatalának már pusztá ténye elegendő a segély-jogosultsághoz. A támo-gatás változatlanul havi 10 birodalmi márka. Az igény-jogosult gyermekek száma a korábbi 3 millióról 8 millióra, — a családoké $1\frac{1}{2}$ millióról $3\frac{1}{2}$ millióra szökkent fel. A havi gyermeksegély-kifizetések összege 80 millió márkára rúg.

Szovjet-Oroszország 1936. június 27-én hozott törvénye úgy rendelkezik, hogy a pénzügyi hivatalok öt éven át évi 2000 rubel segélyt folyósíthatnak mind-azon családoknak, melyekben hétnél több a gyerme-kek száma. A támogatás összege a tizenegyedik gyer-mek és továbbiak után emelkedik. E segély címén a szovjet-országi pénzügyi hatóságok 1940-ben $1\frac{1}{4}$ milliárd rubelt utaltak ki az érdekelteknek.

A felsorolt államokon kívül a többiek családi munkabér-rendszeréről nincsenek adataink. De nem nyújthatunk hiánytalan képet már csak azért sem, mert

olyan újkeletű szociális elgondolásról van itt szó, melyet sok állam csupán ezután fog gyakorlatban megvalósítani. Talán ennyiből is meggyőződhetünk azonban arról, hogy a világ népeinek családot védő politikája erős lendülettel tört az előtérbe. A lendület hajtóereje a nemzeti becsvágy. Csak örvendetes és helyeselhető indulat: az örök Ethos határain belül.

NEGYEDIK RÉSZ.
ADÓ ÉS ÖRÖKÖSÖDÉSI
ILLETÉK.

Adó és örökösödési illeték.

Az új utakon haladó államok ma már az államvezetés legridegebb, de egyben egyik legfontosabb ágában, pénzügyi politikájukban is kidomborítják a családvédelem eszméjét, még pedig fokozódó nyomatékkal. Az adórendszernek gyakorlatilag népvédő jellegű kiépítése nélkül, az államok családalapítást előmozdító célzatú politikája nem is lehetne igazán eredményes.

A mi pénzügyi kormányzatunkat a milliós számoszlopú háborús kiadások gondjai arra szorítják, hogy az államháztartás terhein az adó- és illetékbevételek lehető fokozásával igyekezzék könnyíteni. Athatva a családvédelmi gondolat nagy jelentőségétől, a magyar pénzügyi kormányzat és törvényhozás mégis nagy, még a háborús pénzügyi politika keretében is jelentős, sőt néhol egyenesen az áldozatig menő engedményeket tesz a családalapítás és népszaporulat-fokozás javára. A törvényhozást az a gondolat vezeti, hogy a családalapítás megkönnyítése és a gyermekek számának növelése legeredményesebben olyan adóügyi rendelkezésekkel érhető el, melyek előnyökben részesítik a családi kötelekben élő állampolgárokat azok felett, akik nem alapítottak családot. Illetékes tényezők éveken át tárgyilagosan ellenőrizték azt a jelenséget, hogy általában — valóban — inkább a vagyontalan családoknak van több gyermekük, mint a vagyonosoknak. A vagyontalan család, különösen a

mezőgazdasági foglalkozású néprétegnél, gyermeke kiegészítő munkájának már a gyermek olyan életkorában is hasznát látja, amely korban a jobbmódú osztályok gyermekeinek neveltetése a szülőknek még csak évről-évre növekvő költségeket okoz. Kevesebb a gyermek a tehetősebb osztályokban, már csak azért is, mert a szülőknek természetes törekvése, hogy gyermekeik minél nyugodtabb későbbi megélhetését biztosítandó, lehetőleg mentől nagyobb vagyonmennyiséget hagyassanak rájuk, minél kevesebb megosztással. A szülőknek ezt a törekvését azonban a terhes adók, de különösen a magas örökösödési illetékek, tetemesen hátráltatják.

A magyar állam, mint előbb már megjegyeztük, arra törekszik, hogy bizonyos magasabb nemzeti célok lehető szemmeltartásával, a családvédelem jegyében építse ki adó- és illetékügyi rendszerét.

1927-ben olyan törvényjavaslat került törvényhozásunk elé, mely az aggregényadó meghonosítását, valamint a gyermektelen és csupán egy-gyermekes családok fokozottabb megadóztatását indítványozta, abban a formában, hogy a most jellemzett minőségű adózókra az állam külön gyermeksegítő-adót vessen ki. 1934-ben egy újabb törvénytervezet a gyermektelen családok fokozottabb megadóztatását, a több-gyermekes családoknak viszont adókedvezményekben való részesítését javasolta. Végül az 1940: XXII. t. c. törvénybe iktatta azt a rendelkezést, hogy a családvédelmi gondolat érdekében, a jövedelmi adó kulcsának megállapításakor lényeges megkülönböztetést kell tenni a nem-házasságban élő egyének közt, az utóbbiak javára, és pedig a gyermekek számának megfelelően, fokozatosan emelkedő irányzattal.

A törvénybe foglalt szociális és családvédelmi alapelvek szerint a nem-házasságban élő személyek a jövedelemadó alaptarifájához még 25%-nyi pótlékot fizetnek. Olyan adózó személyek, akiknek két családtagjuk van, pl. feleség és egy gyermek, 5%-nyi pótlékot, akiknek

csak egy családtagjuk van, pl. feleség, 10%-nyit, akiknek pedig nincs velük egy háztartásban élő családtagjuk, 15%-os pótlékot kötelesek fizetni. Az olyan adófizető polgárokat, akiknek kettőnél több gyermekük van és akiknek jövedelemadó-alapja a 12.000 pengot el nem éri, adóalapjukból az első és második gyermek után 200—200, a harmadik és negyedik gyermek után 300—300, minden további gyermek után pedig 500—500 pengő csökkentés illeti meg.

A népvédő gondolat nyilatkozik ki a törvénynek abból a további rendelkezéséből is, hogy olyan többgyermekes adófizető állampolgárok, akik jövedelmük alacsonyságának következtében jövedelemadót nem fizetnek — kisiparosok, mezőgazdasági kisemberek — messzemenő kedvezményeket kapjanak. Ha egy vagy két gyermekük van, 5—5%-nyi, ha három vagy négy gyermekük van, 7%-nyi, ha négynél több gyermekük van, 10%-os adócsökkentést kapnak föld- vagy házadójukból, pótagókiból, kereseti adójukból.

Igen figyelemreméltó intézkedése a törvénynek, hogy ellensúlyozni kívánja a városi háztulajdonosoknak a sokgyermekes lakókkal szemben táplált. közismert idegenkedését is. Abban az esetben, ha a tulajdonos bérházában a gyermekek létszáma a lakók lélekszámának legalább 50%-a, a törvény 5%-os kedvezményt, — ha a gyermek-létszám a lakók összességének 60%-a: 6% kedvezményt, — ha pedig 70%-a, akkor 10%-os kedvezményt biztosít a házadóból és annak járulékaiból. Kimondja továbbiakban a törvény, hogy az a bérháztulajdonos, aki kötelező ígéretet tesz, hogy házában a lakásokat csakis többgyermekes családoknak adja bérbe, minden gyermek után 5%-nyi adótörles-kedvezményben részesül.

Az itt ismerttetett rendelkezések hatása családvédelmi szempontból feltűnően gyorsnak és eredményesnek bizonyult. Az 1939. évi adószámtáblázati adatok szerint, már ugyanazon évben mintegy 67.000 adófizető részesült családvédelmi jellegű adókedvezmé-

nyekben. Ez a jelenség azt mutatja, hogy az állam családvédő pénzügyi politikája a cél vonalában halad. Bár az előbb ismertetett 1940:XXII. törvény gyakorlati kihatásáról nincsenek számtáblázati adataink, mégis minden okunk megvan arra a feltevésre, hogy az eredmény biztató.

A családvédelem célkitűzését követi az új magyar illetéktörvény-tervezet is, mely az örökösödési adó kulcsát minden egyes felmenőtől örökölő hátramaradott gyermek után 10%-kal leszállítja.

A külföldi államok közül:

a *Német Birodalomban* az 1939.-ik évi február 27-iki jövedelemadó-törvény nagy kedvezményekben részesíti a dolgozó, családost, többgyermekes állampolgárokat. A német törvény értelmében a házassági és szülési segély összege adómentes. A gyermekek után járó kedvezmények szempontjából négy kategóriát ismer a törvény: 1. nőtlenek és hajadonok kategóriáját, 2. a házastársakét, akik több mint 5 éve házasok, de gyermekük még nincs, 3. azon személyekét, akik az előbbi kategóriákba nem tartoznak ugyan, de gyermekek utáni kedvezmény sem illeti meg őket, és 4. az olyan személyekét, akik gyermek-eltartási kedvezményre jogosultak, mert saját háztartásukban kiskorú gyermekekről gondoskodnak. A gyermekekkel összefüggő kedvezmény a gyermekek számával emelkedik. Az ötgyermekes családapa még 75.000 birod. márka évi jövedelem után is csak a felét fizeti adóban annak az összegnek, melyet az azonos jövedelmű, de nőtlen személyek fizetnek. Akinek tíznél több gyermeke van, munkabér-adót egyáltalában nem fizet. A Német Birodalomban az 1937. október 20-iki törvény értelmében, a községek ú. n. „Bürgersteuer“ megjelölésű adót vetnek ki, mely a második gyermektől kezdődőleg gyermekkedvezményt biztosít az adózó javára.

A vagyonadó kérdését Németországban az 1934. október 16-iki törvény rendezte. Intézményesítette az

adómentes vagyonhányad rendszerét, ami közelebbről nézve annyit jelent, hogy minden adófizető vagyonából saját személye után 10.000, házastársa után 10.000 és minden gyermeke után tejenként 10.000 birod. márkányi összeg adómentes. Az említett német törvénynek ilyen természetű rendelkezése a szociális és családvédelmi szempontot érzékelteti.

Az 1934. október 16-iki német adóreform módosította az örökösödési-adótörvényt is. Az örökösöket öt csoportba sorolja. Az elsőbe tartoznak a gyermekek. A törvény megváltoztatta azt a korábbi gyakorlatot, mely szerint egy-egy hagyatékból az örökösödési adó alól mentesülő összegnek legfelső határa 5000 birod. márka. A hagyaték összegéből az új rendelkezés szerint minden gyermek után 30.000 birod. márka adómentes.

Franciaországban a törvény a házasodó — *contribution foncière* — keretében biztosít kedvezéseket a családvédelemnek. Így — noha nagyobb lakások lakbérére után az adó általában mindig haladványosan emelkedik — ha az ilyen lakást legalább négy gyermekkel bíró család lakja, az adóemelésnek nincs helye. (136. szakasz.)

Kedvez a francia törvény a családnak a fizetések, nyugdíjak és munkabérek után kirótt adók esetében is. Az adóköteles adóalap meghatározásakor leszámítat az adózó félnek az illetékes pénzügyi hatóságokkal: évi adóalapjából az első két, 18-ik évét még el nem ért, eltartott gyermeke után 3000—3000 frankot és minden további gyermek után 4000—4000 frankot.

A francia jövedelemadó-törvény úgy rendelkezik, hogy a pénzügyi hatóságok mentesítsenek az adózás alól a családos adózó jövedelemadóalapjából 5000 frankot. E mentesítésen kívül még az első gyermekért 4000, a másodikért 5000, a harmadikért 6000 és minden további gyermekért 1000—1000 frank mentesítés illeti meg a családfenntartó adózót. A nőtlen, vagy olyan adózó alanyt, akire nem hárul mások eltartása.

nak gondja, a törvény viszonylagosan 25%-kal magasabb összegben megállapított adóval terheli.

Kedvez a többgyermekes francia családoknak a Pétain-kormány új örökösödési törvénye is. Az olyan családoknak, melyekben három, vagy ennél több gyermek van, még 500.000 frank összegig terjedő értékű vagyonok öröklése esetében sem kell semminő örökösödési adót fizetniök. Minden további gyermek után a család 100—100.000 frankot kitevő és örökösödési adótól mentesített, további vagyონrész élvezetéhez kap jogot. Ha azonban az öröklő családban mindössze egy gyermek van, vagy ha az érdekelt család gyermektelen, a törvény a szokásos örökösödési illeték kulcsait emeli. Ad kedvezést a francia törvény akkor is, ha az örökös maga a családapa: akit három gyermek után 75%-nyi csökkentés, négy, vagy ennél több gyermeke után pedig az örökösödési adót és illetéket tekintve, teljes tartozás-törlés illet meg. A törvény indokolása rámutat az újítás nagy jelentőségére, hogy általa Franciaországban évente 85.000 örökségből 84.000 mentesül mindennemű örökösödési adó és illeték alól.

De a Code de Famille más téren is kedvezésekben részesíti a családot. A jövedelemadó fizetésére kötelezett adózók közül: a nőtlen férfiak, a hajadonok, az elvált személyek és a gyermektelen özvegyek „családi teherkiegyenlítő” adót fizetnek. Az alkoholfogyasztási pótdó — minden hektoliter után 4 frank — szintén a támogatási alapot növeli. A felsorolt adónemekből a francia kormány az első évben 1,450.000 frank bevételt remél és ezt az összeget teljes egészében család- és gyermekvédelmi célokra óhajtja fordítani.

Olaszország már régebben törvénybe iktatta az aggregényadót. Ez az adózó jövedelmére és vagyonára való tekintet nélkül, életkor szerint emelkedik. 25 és 30 életév közt évi 38 líra, 31 és 55 év közt évi 69 líra, végül 56 és 65 év közt évi 40 líra összegű.

Az 1928. június 14-i 1312. sz. olasz törvény és az 1928. augusztus 10-i 1944. sz. törvényrendelet értelmében az állam és a közületek alkalmazottai és nyugdíjasai minden egyenesadó alól egészen, vagy részben mentesülnek: 1. ha hét, vagy ennél több gyermeket tartanak el, 2. más adózó személyek, ha tíz, vagy ennél több gyermeket tartanak el, vagy ha 12 gyermekük volt, akik közül legalább hetet eltartanak.

Ugyancsak családvédelmi jellegűek az olasz örökösödési illetéket az 1930. április 30-i 431. sz. királyi dekrétummal rendező, következő intézkedések:

a) ha a szülők a tőlük származó két, vagy ennél több gyermekük javára vagyoni átruházásokat tesznek, ideértve törvényesen elismert, természetes gyermekeiket is, — b) ha a házastársak, kiknek két, vagy ennél több gyermekük van, vagyoni átruházást hajtanak végre: az átruházott vagyon összege mindennemű örökösödési illeték alól teljesen mentesül.

Az olasz törvény a kedvezés megállapításánál a korábban elhalálozott törvényes, vagy törvényesített gyermekeket is számításba veszi. A rokonok, oldalági rokonok és idegenek között történő vagyonátruházások eseteiben szintén mindenkor a családvédelmi elv alapján állapítja meg az adó- és illeték-kulcs százalékait. A háborúban elesett katonák hagyatécai teljes illetékmentességet kapnak.

Nagy-Britanniában az államkincstár legjelentősebb jövedelmi forrása a jövedelmi adók összege. A jövedelemadó mértékét évről-évre a költségvetési törvény határozza meg, mely a megállapított kulcs keretein belül kedvezést juttat a nős és többgyermekes adózóknak.

*

* *

Az emberiség történetének arányokban eddig legnagyobb háborúja jutott korunk osztályrészeül.

Most írja fel Clio a história lapjaira az 1942-ös dátumot, mely a vér, olaj és acél jegyét viseli magán.

A gyöngéd múzsa talán elfödi arculatát, hogy ne kelljen látnia az embert, aki lángcsóvát hajít csendes otthonokra, aki aranykalászkát és szőlőfürtöket sarkával véres iszappá tapos s mialatt okozza, egyben viseli is ugyanezeket a szenvedéseket, mert nem tehet másképp, mert nem találta még meg a módot vitás kérdéseinek békességes megoldására.

Adott és kapott sebek, martalóckodások és gyógyó önfeláldozások, egyaránt egy földi hatalmak fölötti Hatalom mérlegének serpenyőjébe hullnak. Őt illeti a bíráló és egyedül övé az ítélet, a jelennek még lázas, indulatoktól fűtött napjaiban.

Amennyit ma az elfogultság veszedelme nélkül megállapíthatunk, nem több, mint hogy szemünk előtt az emberiség saját állományát pusztító ösztöne méri össze erejét az önfenntartás ösztönével. De létünk küldetése: élni. Törvényünk tehát nem lehet a pusztulás és így végső eredményében mégis a bölcső akar és fog győzni, koporsók, temetők és romhalmazok fölött.

A nemzetek napról-napra elemibb erővel megnyilvánuló prokreációs törekvése, a világégés befejeződésének első, biztató tünete.

TARTALOMJEGYZÉK.

Bevezető	— — — — —	3
Első rész:	I. A magyar család — — — — —	8
	II. Az Országos Nép- és Családvédelmi Alap — — — — —	18
	III. Mit tesz a családjért az állam? — —	24
	IV. Mit tesznek a családjért a közületek?	26
	V. Mit tesz a családjért a társadalom?	30
	VI. Társadalombiztosítás és hadigondozás	33
	VII. A magyar család otthona — — —	38
Második rész:	A családi kötelek megszilárdítása —	45
Harmadik rész:	Különleges családvédelmi intézmé- nyek, Házassági kölcsönök. Családi munkabér — — — — —	61
	I. Mit tesz a haladó állam a család- alapítás megkönnyítésére — — —	63
	II. Családi munkabér. — A sokgyerme- kes családok állami segélyezése —	69
Negyedik rész:	Adó és örökösödési illeték — — —	82

OSZK

